

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

JAANUAR 2019, NR 1 (2478)

TARTU ÜLIKOOL
EESTI RAHVUSÜLIKOOL

KUHU KA OB AEG? PROGRAMM ÜTLEB!

AASTA ÖPPEJÕUD
TAHAB TEHA OMA
AINE HUVITAVAKS

U4-VÖRGUSTIK TOOB
ÜLIKOOLILE PALJU
KASULIKKE KONTAKTE

ARHEOLOOGIATEADUR
OTSIS TÖÖS LEIDUDE
KADUNUD TÕLGENDUSI

Head uut juubeliaastat!

Veel 24. veebruarini kestab Eesti Vabariigi 100. aasta, kuid alanud on ka rahvusülikooli juubeliaasta. Selle aasta lõpus on Tartu Ülikoolil põhjust tähistada, sest eestikeelne ülikool jõuab kohe riigile järele. Just 1919. aastal hakati siin õppetööd tegema ametlikult eesti keeles.

Nagu ka vabariigi juubeli puhul, on rahvusülikooli suurele sünnipäevale pühendatud üritused jagatud ära terve aasta peale. Mõnest suuremast juubeliprogrammi ettevõtmisest saab lugeda selle numbril mitmelt leheküljelt.

Sünnipäevakava täieneb pidevalt ja seetõttu saab ka järgmistel kuudel lugeda Universitas Tartuensise palju juubeliteemalisi artikleid.

Nagu näha, on ka ajakiri juba aasta algusest pidurüüs. Uue stiiliraamatu järgi on värske näo saanud nii meie logo kui ka palett. Samuti oleme juba võtnud arvesse mitu ettepanekut, mis tehti eelmise aasta lõpus korraldatud lugejauuringus.

Näiteks arvati, et UT-s võiks võtta toimetuse kõrval rohkem sõna ka teised ülikooli inimesed. Tänu mullu tehtud eelarve ümberarvestusele saame taas laiendada oma kaasautorite ringi.

FOTO: LAURI KULPSOO

MERILYN MERISALU
UT peatoimetaja

Juubeliaasta puhul ilmub taas ajaloorubriik, kus rahvusülikooli juubeliraamatu üks autoreid Mihkel Truman kirjeldab põnevaid seiku Tartu Ülikooli minevikust. Samuti on juurde tulnud rektoraadi rubriik, kus juhtkond saab lugejatele selgitada ülikoolile olulisi teemasid või mõne otsuse tagamaid. Vajadust selle järele on esile tõstetud juba mitmes lugejauuringus.

Rõõm on sellest, et hästi on käima läinud elukooli rubriik, kus tööellu astujad jagavad teistega oma kogemusi ja nõuandeid. Reisikirjade juurde püüame nüüdsest lisada

rohkem kasulikku teavet nendele, kes soovivad minna õppima välismaale. Midagi põnevat on oodata ka spordisõpradel, kes on seni saanud liiga vähe tähelepanu. Sellest räägime lähemalt aga juba mõnes järgmises UT numbris.

Loomulikult täname kõiki lugejauuringus osalejaid heade sõnade eest ning kinnitame, et püüame endiselt pakkuda lugemiseks põnevaid ja kvaliteetseid artikleid. Lubame, et teeme kõik, mis on meie võimuses, et meie veebileht jääks reklaamivabaks ja oleks teiste uudistekanalite kõrval rahulik koht, kus on mõnus lugemisele keskenduda. **U**

12

18

28

34

40

10 KOLUMN «Rahvusülikool 100» projektijuht Kadri Asmer lubab, et see aasta tuleb uhkem kui varasemad

12 PERSOON Aasta õppejõud Edith Viirlaid on rahul, kui suudab kellegi keemiaga sõbraks teha

16 AKTUAALNE Ärifestival Startup Day kasvab iga aastaga

18 AKTUAALNE Farmakoloogid uurivad sõltuvusravi võimalusi

21 AKTUAALNE Keeleuuringu toel saab kavandada ülikooli tegevust

24 INTERVJU Arendusprorektor Erik Puura kinnitab, et liitumine U4-võrgustikuga pakub palju uusi ja huvitavaid koostöövõimalusi

28 ETTEVÕTLUS Kuhu kaob aeg? Programm ütleb!

31 TUDENGID Viie ülikooli koostöö on üliõpilastele kasulik

34 TEADUS Kristiina Johanson otsis doktoritöös leidude kadunud tõlgendusi

38 AJALUGU 1968. aasta meelevaldused tähistasid sulaja lõppu ülikoolis

40 REISIKIRI Psühholoogia kiirkursus ameeriklaste eriilmelises kultuuris

44 ESSEE Millised on tarbija õigused, kui nutikas seade ei ole enam nii nutikas?

46 Järelehüüe, doktoritööd, stipendiumid, teated, tunnustusavaldused ja juubeliõnnitlused

51 KEELENURK Miljon+ tööühm avab termini keeletehnoloogia tausta

UT UNIVERSITAS
TARTUENSIS

Universitas Tartuensise on Tartu Ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaž 2800. • Kontakt: Ülikooli 18–102, 50090 Tartu; 737 5686, 5802 8827; ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Leia meid sotsiaalmeediast aadressil www.facebook.com/universitastartuensise.

Vastutav väljaandja Kristina Kurm, **peatoimetaja** Merilyn Merisalu, **toimetaja**

Sandra Saar, **teabetoimetajad** Kady Sõstar ja Iris Herman, **keeletoimetajad** Külli Pärtel ja Heike Olmre, **kaanefoto** Pixabay.com, **küljendaja** Mark Šandali, **trükk** Ecoprint. Universitas Tartuensise kujunduslahendused, kõik ajakirjas avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetuse lubab neid kasutada ainult eelneval kokkuleppel koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisele. Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. **Kolleegium:** Maaaja Vadi (esimees), Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul ja Egert Puhm.

Järgmine Universitas Tartuensise ilmub 1. veebruaril 2019.

roheline trükkis
Trükkide keskonnateadlikkus trükkitegevottes Ecoprint

BIOEETIKA VÕTMETEKSTE: ANTOLOOGIA

Koostaja Kadri Simm, tõlkija Kalle Hein, toimetaja Tiiu Hallap
ISBN 978-9949-77-836-2, 408 lk. Hind kirjastuse e-poes 19 €

Kogumikus esitatakse eestikeelses tõlkes valik bioetika võtmetekste. Käsitletud valdkonnad on abort, eutanaasia, organidoonorus, reproduktiivtehnoloogiad ning tervishoid ja sotsiaalne õiglus. Artiklid lähenevad praktilise filosoofia meetoditega erinevatele Eestigi ühiskonnas olulistele teemadele, esitades argumente, mida konkreetse probleemi lahendamiseks või vähemalt teema valgustamiseks siis ka rakendatakse. Kogumiku lõpetab Kadri Simmi põhjalik saatesõna.

W. Struve 1, Tartu, 737 5945, tyk@ut.ee, www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

 TARTU ÜLIKOOL
kirjastus

Algatus kutsub võitlema väärinfoga

Alates augustikuisest arvamusefestivalist on TÜ osalenud partnerina teaduspõhise argumentatsiooni edendavas kampaanias «Kust sa tead?». Paljud ülikooli teadlased on avalikult kõnelenud faktidest ja teaduspõhise arutelust, osalenud juhendmaterjali koostamisel, levitanud sõnumeid ning aidanud lükata ümber meedias kajastatud poliitikute arusaamu, mis põhinevad väärinfol.

Näiteks linnuökoloogia teadur Marko Mägi selgitas Peeter Ernitsale, kuidas on loomariigis lood homoseksuaalsusega, ja Joachim Matthias Gerhold põhjendas maaeluminister Tarmo Tammele, miks Eesti ei ole GMO-vaba.

TÜ teaduskommunikatsiooni peaspetsialist Randel Kreitsberg selgitas, et algatuse eesmärk on märtsis toimuvate Riigikogu valimiste eel jälgida avalikult poliitikute otsuseid, väljaütlemisi ja valikuid.

«Paraku oleme viimasel ajal näinud, kuidas fakte ja teaduslikku teadmist eirav poliitika on mitmel pool maailmas probleemide lahendamise asemel neid pigem juurde külvanud,» tõdes ta.

Teaduspõhine arutelu võiks Kreitsbergi meelest jätkuda kauem ning ulatuda ühiskonnas sügavamale kui Riigikogu ja valimisteni.

«Kutsun kogu ülikooliperet hoidma järgneva poolaasta meediapildil silma peal ning andma teada, kui märkate arvamuse liidreid levitamas ebausaldusväärset teavet. Võtke meiega ühendust ja leiame asjatundja, koostame vastulaused ning levitame ja võimendame korrektset sõnumit,» lubas Kreitsberg.

Tähelepanekud palume saata e-posti aadressile randel.kreitsberg@ut.ee või kust.sa.tead@etag.ee. Algatusega saab tutvuda veebilehel www.kustsatead.ee. ●

Külalisprofessor

Detsembris kuulutati välja väliseesti külalisprofessori stipendiumikonkurs. Külalisprofessori eesmärk on see, et nimekad välismaal töötavad Eesti päritolu professorid tuleksid tööle ka TÜ-sse.

Professuuriga edendatakse TÜ teadlaste koostööd Eestist pärit tippteadlastega maailmas, suurendatakse TÜ üliõpilaste võimalusi osaleda rahvusvaheliste tippude loengukursustel ning tutvustatakse rahvusülikooli ja selle rolli. Üheks aastaks määratava stipendiumi suurus on 50 000 eurot.

Stipendium antakse välja kord aastas ja seda võib taotleda Eesti päritolu teadlane, kes töötab väljaspool Eestit asuvas ülikoolis või teadusasutuses. Konkursile laekunud taotlusi hindab viieliikmeline stipendiumikomisjon, mille koosseisu nimetab TÜ rektor.

Väliseesti külalisprofessori ülesanne on osaleda ülikooli õppe- ja teadustöös, pidada avalikke loenguid ning populariseerida oma teadusvaldkonda Eestis ja TÜ-s. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. oktoober. Esimene stipendiaat kuulutatakse välja 1. detsembril 2019. ●

Rahvusmõtte auhinna sai tõlkija ja teadlane Kalle Kasemaa

Tartu Ülikooli Rahvusmõtte auhinna pälvis mitmekülgne tõlkija ja usuteadlane Kalle Kasemaa. Auhind anti üle rahvusülikooli 99. aastapäeva aktusel.

Professor Kalle Kasemaa panus eesti kultuuri ja rahvuslikku mõttesse on väga suur. Ta on olnud vana testamendi ja semitistika professor TÜ usuteaduskonnas, kuid eelkõige on ta tuntud Eesti mitmekülgseima tõlkija ja humanitaarteadlasena.

Usuteaduskonna juhataja Urmas Nõmmiku sõnul on Kasemaa väsimatu tõlkija ja kommenteerijana nihutanud Eesti kultuuriruumi piire lõuna, kagu ja lääne poole ning trotsinud vapralt aastasadu, ehitades sildu vanemate mõttemaailmade juurde.

«Ta on praegu meie parim Vahemere ning Lähis-Ida maa-

KASEMAA ON EESTI KULTUURI HAARDEULATUST LAIENDANUD PEALE TÕLKIMISE KA ÕPPEKIRJANDUSE JA PÜHENDUSTEOSTE ARENDAJANA.

de kultuuride ja religioonide vahendaja ning mõtestaja, jätkates nii muu hulgas ka ühe oma õpetaja Uku Masingu tööd,» rõhutas Nõmmik.

Kasemaa on jõudnud oma aktiivse tegutsemisega määrata ka suure osa Eesti usuteaduse

praegusest näost. Hoolimata nõukogude aja takistustest suutis ta koos mõttekaaslastega hoida usuteaduses kriitilist taset ning pärast iseseisvuse taastamist panna aluse teoloogia ja religiooniuuringu kiirele ja mitmekesisele arengule.

FOTO: ANDRES TENNUS

Parim õppekvaliteedi edendaja on usuteaduskond

Rahvusülikooli aastapäeval detsembri alguses anti TÜ õppekvaliteedi edendamise auhind usuteaduskonnale, kes on kolme viimase aasta jooksul teinud õppekvaliteedi parandamiseks suuri ja terviklikke muudatusi. Auhinnaga kaasneb rahaline preemia 30 000 eurot.

Teaduskonna juhataja Urmas Nõmmik rõõmselt, et viimase kolme aasta jooksul on õppekavu arendatud väga intensiivselt. Kahe vana magistriõppekava asemel ühe uue avamine võimaldas põhjalikult läbi analüüsida õpetatava olemuse, õpetamise viisi, väljundid, meetodid, terviklikkuse ja muu.

«Kohendasime üsna põhimõtteliselt ka bakalaureuseõppekava. Kõigega kaasnes veel mitu hindamisprotsessi,

mis omakorda sundisid meid oma tööd kriitiliselt analüüsima ja parandamist vajavad kohad üles leidma,» kirjeldas Nõmmik õppekvaliteedi täiustamist.

Usuteaduskonnas on põhjalikult ette võetud ka praktika arendamise süsteem ja tehakse pingutusi üliõpilaste õpirände toetamiseks.

Novembri algul teaduskonda külastanud õppekavade välishindajad panid tähele nii õppekvaliteedi arendamiseks tehtud jõupingutusi kui ka häid suhteid õppejõudude endi ning ka üliõpilaste ja õppejõudude vahel.

Teaduskooli vahendusel pakutakse usuteaduskonna aineid ka üldhariduskoolidele ja täiendusõppes muudele huvilistele. ●

Rektor Toomas Asser rõõmselt, et rahvuslikule eneseteadvusele tugeva aluse loomine ei ole pelgalt rahvuslik või rahvusliku mõtteloo küsimus.

«Professor Kalle Kasemaa on elav tõestus selle kohta, kuidas teiste rahvaste keele ja kultuuri uurimine ja vahendamine eesti lugejale laiendab meie maailmapilti ning muudab laiapärgelisemaks ja kindlamaks ka Eesti ühiskonna alusväärtused,» ütles rektor.

Rahvusmõtte auhinnaga tunnustab ülikool isikut, kes on oma loominguga silmapaistvalt edendanud Eesti rahvuslikku ja riiklikku eneseteadvust. TÜ on Rahvusmõtte auhinda välja andnud 15 korda. Laureaat saab Ilmamaa kirjastuse «Eesti mõtteloo» sarja 50 köidet ja klaasikunstnik Ivo Lille klaasitaiese. ●

Elusate andmete teadus

INAUGURATSIOON

TÜ matemaatilise statistika professor Krista Fischer 29. jaanuaril kell 16.15 TÜ peahoone aulad

Biostatistika eripära on, et analüüsitava andmete taga on elusolendid – tihti ka inimesed. Loengus tutvustatakse mõningaid matemaatilise statistika töövahendeid, mille abil saab

uurida nii inimese eluea pikkust ja seda mõjutavaid tegureid kui ka haiguseriske. Samuti näidatakse huvitavaid tulemusi, milleni on nende vahendite abiga jõutud TÜ Eesti geenivaramu andmebaasi analüüsid ja ka rahvusvahelises koostöös.

Enneaegset suremust mõjutavad küll mitmed teadaolevad elustiilifaktorid, kuid riskide ja põhjuslike tegurite mõistmisel

KRISTA FISCHER

FOTO: ANDRES TENNUS

on kasu nii genoomika kui ka muu -oomika alastest uuringutest. Näiteks eristuvad eluea geneetilise riskiskoori alusel (nii meeste kui ka naiste seas) rühmad, kelle oodatav eluiga erineb enam kui viie aasta võrra.

Selle skoori komponentide uurimine põhjusliku analüüsi meetoditega näitab aga, et kõige suuremat rolli ei mängi mitte mingid müstilised «eluea pikkuse geenid», vaid geenid, mis mõjutavad meie elustiilivalikuid.

Krista Fischer lõpetas Tartu Ülikooli matemaatikateaduskonna 1994. aastal. Samal aastal kaitses ta biostatistika magistrikraadi Belgias Limburgi Ülikoolis. 1999. aastal kaitses ta Tartu Ülikoolis filosoofiadoktori kraadi matemaatika erialal ning aastatel 1999–2001 viibis järel doktorantuuris Belgias Genti Ülikoolis.

Hiljem on ta töötanud biostatistika dotsendina TÜ arstiteaduskonnas (2001–2007), teadurina MRC Biostatistics

Uniti juures Cambridge'is (Ühendkuningriik, 2007–2010) ja vanemteadurina TÜ Eesti geenivaramus (2010–2018).

Alates 1. septembrist 2018 töötab Krista Fischer TÜ matemaatika ja statistika instituudis matemaatilise statistika professorina. Ta kuulub ka rahvusvahelise biomeetriaühingu International Biometric Society (IBS) juhtkomiteesse ning oli aastatel 2013–2016 IBS-i Põhja- ja Baltimaade piirkonna president. ●

Ettevõtlustudengid võtsid mõõtu

14. detsembril korraldas ettevõtluse õppetool üliõpilastele ettevõtlus- ja projektiideede esitlemise ürituse «Mõõduvõtt».

Sügissemestril ettevõtluse aluste ja äriplaani aineid õppinud tudengid said hea kogemuse, kuidas oma ideed tutvustada. Pealekauba said nad žüriilt häid soovitusi, mida kasutada oma tulevases töö- või pereelus.

Ettevõtluse õppetooli dotsent Mervi Raudsaar ütles, et ürituse rõhk polnud võistlemisel, vaid osavõtul, et saada kogemust ja tagasisidet. «Ideed on tähtis esitleda nii, et kuulaja oleks valmis kaasa mõtlema ja selle elluviimist mingil moel, kas hea sõnaga, oma tutvustega või rahastuse otsimisega toetama,» selgitas ta.

Teiste hulgas kiitis žürii filosoofia magistranti Anna Elise Rohtmetsa, kes on oma äriidee «Raevu Ruum» väga hästi läbi töötanud, nii et kõik eeldused selle elluviimiseks on olemas. Tema meeskonna pakutav teenus annaks tugevas stressis inimestele võimaluse elada end välja sellisel viisil, et see ei kahjustaks teisi.

Meeskonna Meistrikoda liikmed Ragnar Kruusimaa ja Tuuli Jõesaar soovisid oma erialast lähtudes aidata käsitööstel arendada ja valmistada käsitöötooteid, lõimides eri materjale ja pärandtehnoloogiad uute meetoditega ning kasutades tänapäevaseid töövahendeid.

Žürii, kuhu kuulusid kogunud ettevõtjad Tiina Leosk,

ETTEVÕTLIKUD ÜLIÕPILASED ANNA ELISE ROHTMETS, RAGNAR KRUUSIMAA JA TUULI JÕESAAR.

Ingrid Laht ja Eiko Keeman, ettevõtluse õppetooli juhataja professor Tõnis Mets ning ülikooli ettevõtluse nõustaja Aivar Pere, tõstis esile meeskonnad Raevu Ruum, Meistrikoda ja Üleöö, kes said võimaluse esitleda oma ideed jaanuaris toimuva ärifestivali Startup Day laval.

«Mõõduvõtt» publikulemmikuks valiti tiimid Raju Ruum ja Ümarlaud – viimane neist esitles koduõpetajate teenuse vahendamise ideed.

Head näidet õppetöös arendatud idee elluviimisest võisid kõik kohalviibinud näha ka oma silmaga: ruumi ehtis puidust disainitud jõulukuusk, mille oli valmistanud eelmisel aastal äriplaani kaitsnud üliõpilaste ettevõtte.

Raudsaar tõdes hea meelega, et ettevõtlusõppest on huvitatud üha rohkemate erialade üliõpilased. «Sel korral olid esiletõstetute hulgas peamiselt humanitaarvaldkonna tudengid, aga peale nende osalesid edukalt näiteks ka ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala üliõpilased,» rääkis ta.

Mitu head ettevõtlusideed aja sobimatus tõttu aga mõõtu võtma ei jõudnudki. Raudsaare sõnul oli nende hulgas üks haridusinnovatsiooni magistri-üliõpilase lõputööga seotud idee rajada Põlvamaal huvihariduskeskus, kus pikapäevärühma teenus oleks ühendatud huvitegevusega.

Teine sama eriala üliõpilaste idee oli valmistada ja pakkuda Waldorfi koolides tervislikku koolitoitu. «Mõõduvõttust» pidi eemale jääma ka hambaarstide erialast töukunud asjalik äriplaan, mille kohaselt kavatsetakse disainida ja müüa meditsiinirõivaid.

«Need kõik on hästi läbi töötatud ja realistlikud ideed, mis on kavas ellu viia,» kinnitas Raudsaar.

Ettevõtlusaineid võivad ka kevadsemestril õppida kõigi õppeastmete ja kõigi valdkondade üliõpilased. Uudisena algab registreerimine ettevõtluse kõrvalerialale, kus saab juba põhjalikuma ettevalmistuse tegutsemiseks ettevõtjana ükskõik mis erialal. ●

Arvutiteadlased aitavad Swedbankil rahapesu tõkestada

TÜ arvutiteaduse instituut loob koostöös Swedbankiga süsteeme rahapesu võimekamaks ja säästlikumaks tõkestamiseks. Projekti käigus töötatakse välja tehisisintellektil põhinevad meetodid pangatehingute jälgimiseks, et tuvastada kahtlast finantstegevust.

Tarkvaratehnika õppetooli juhataja Marlon Dumas ütles, et esimeste kuude jooksul on välja töötatud juba meetod, mis võimaldab automaatselt tuvastada kahtlasi finantstoiminguid.

«Oleme välja arendanud meetodi, mis võimaldab automaatselt ära märkida kahtlased

juhtumid, mida ekspertidel tuleb kontrollida. See on katsetamisjärgus ning rakendamiseni läheb veel aega, kuid esialgsed tulemused on paljutõotavad. Meil on selge plaan, kuidas see meetod lisaandmeallikate ja keerukamate algoritmide abil võimsamaks muuta,» rääkis Dumas.

Projekti pangapoolse esindaja, finantskuritegude tõkestamise üksuse juhi Indrek Tibari sõnul on hoolsuskohustus ja riskide vähendamise meetmed tänapäeva finantssektori lahutamatud osad.

«Neil on stabiilse ja õiglase majandussüsteemi tagamisel

tähtis roll. Maailmamajanduse üha suurenev keerukus ja mitmetahuline omavaheline seotus on tekitanud vajaduse kavandada tõhusaid vastavus-riskide vähendamise ja hoolsuskohustuse meetmeid,» seletas Tibaar.

Projekti eestvedajad avaldasid lootust, et juba 2019. aastal on mõni väljatöötatud lahendus sellises järgus, et seda on võimalik praktikas katsetada.

Projekti rahastatakse osaliselt Eesti Teadusagentuuri nutika spetsialiseerumise rakendusuuringu programme «Nutikas». ●

BALTIKUMI SUURIM ÄRIFESTIVAL

FROM ZERO TO HERO

23.—25. JAANUARIL TARTUS

startupday.ee

startupdayfest

See aasta tuleb TÜ-s uhkem kui eelmised

Ülikoolis tähendab iga aasta uusi alguseid ja lõpetamisi, eesmärgid ja otsinguid. 2019. aasta on aga eripärasem, sest tähistame rahvusülikooli 100. sünnipäeva.

1. detsembril 1919, mil Tartu rahu läbirääkimisedki polnud veel alanud, toimus Tartu Ülikooli avaaktus. Nagu toona tõdeti, avati oma ülikool stoilise rahuga, pannes aluse esimesele Eesti teaduse templile.

Emakeelne ja esmajoones eestlaste vajaduste jaoks mõeldud ülikool alustas tegevust 74 õppejõu ja 351 üliõpilasega.

Rahvusülikooli juubelile on pühendatud terve kalendriaasta. Suure osa programmist moodustavad kultuurisündmused eesotsas näitustega nii Tallinnas kui ka Tartus.

Kevadine tipp hetk on vilistlaskokkutulek «Lähme koos!», mille kavasse kuuluvad muu hulgas mõttetalgud Toomemäel, Theodor Lutsu dokumentaalfilmi «Alma Mater Tartuensis» (1932) restaureeritud versiooni esmaesitlus, ringkäigud õppehoonetes, spordiüritused ja palju muud põnevat.

Päev lõpeb rongkäigu ja õhtuse kontsertpeoga TÜ spordihoones. Eesmärk on kutsuda Tartusse tervest maailmast kokku võimalikult suur hulk vilistlasi.

KADRI ASMER
«Rahvusülikool 100»
projektijuht

Augustis toimub Paides arvamusfestival, mille korraldamisel osalevad seekord ka TÜ ja «Eesti Vabariik 100» meeskond. Põhieesmärk on luua kandev sisu Eesti tuleviku aruteludele ja kutsuda ülikoolide teadlasi ühiskonnaga avatumalt kõnelema.

Soovime, et juubeliaasta tähistamine jõuaks ka Tartust kaugemale, ülikoolist välja. Nii näiteks algab 15. septembril ETV ekraanil saatesari, mis toob ajalooliste tagasivaadete kaudu fookusesse tänapäeva, arutledes seejuures ülikooli rolli üle laiemalt.

Terve aasta vältel käime mööda Eestit saja põneva loenguga, mida peavad TÜ õppejõud, magistrandid ja doktorandid. Teemad ulatuvad füüsikast ja astronoomiast ettevõtlike ja teatri-teaduseni.

Aasta kõrghetk saabub novembri viimastel päevadel ja 1. detsembril. Esitletakse mahukat uurimuslikku raamatut rahvusülikoolist, TÜ muuseumi Morgensterni saalis avatakse ülikooli ajaloo püsinäitus «Jäljed. Lood minu ülikoolist» ning Vanemuise kontserdimajas tuleb esmaettekandele helilooja Pärt Uusbergi teos. Järgnevad traditsiooniline tõrvikurongkäik, valgusmäng «Vikerlaste varjuvald» Toomemäe varemetes ja piduõhtu Eesti Rahva Muuseumis. 1. detsembril kohtume aulas rahvusülikooli 100. sünnipäeva aktusel.

SOOVIME, ET JUUBELIAASTA TÄHISTAMINE JÕUAKS TARTUST KAUGEMALE. NII NÄITEKS ALGAB ETV EKRAANIL SAATESARI, KUS ARUTLETAKSE ÜLIKOOI ROLLI ÜLE.

REKTORAAT

Miks jäi haldusleping sõlmimata?

Novembris ütles Tartu Ülikooli senat, et riigi ja ülikooli vahel järgmiseks kolmeks aastaks plaanitud kõrghariduse tegevustoetuse eraldamise lepingu kavand pole meile vastuvõetav. Mis see on, millele senat ütles ei, ja miks nii otsustati?

Haldusleping on TÜ ning Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) kokkulepe, mis sõlmitakse iga kolme aasta tagant. Alates 2018. aasta veebruarist on ministeerium ja ülikoolid pidanud läbirääkimisi aastateks 2019–2021 sõlmitava lepingu sisu üle. Need kõnelused on olnud pingelised nii meile kui ka teistele ülikoolidele peamiselt kolmel põhjusel.

Esiteks püüdis HTM korrastada ülikoolidevahelist vastutuse jaotust õppe pakkumisel ja vähendada dubleerimist, sõnastades läbirääkimiste alguses põhimõtte, et «kaasvastutust nähakse edaspidi vaid riigi seisukohast prioriteetsetes valdkondades». See oleks pidanud tähendama, et ülikoolid loobuvad mõnes valdkonnas õpetamisest.

Sellise tulemuseni aga ei jõutud. Tallinna Ülikool sai mitmes õppekavarühmas vastutust juurde, teistel säilis see enam-vähem vanas mahus. Selle asemel, et anda vastutust juurde, tehti otsus, et osale õppekavadele, sh regionaalsete kolledžite esimesele astmele vastuvõetuid käsitletakse tulemusrahastamisel vastutusvaldkonda vastuvõetutena. Ülikool esitas detsembri alguses ministeeriumile ühtlasi oma visiooni kolledžite arengu ja lisarahavajaduse kohta.

Teiseks on pingeid tekitanud riigi soov kasvutada mõne eriala vastuvõttu ja kahandada teiste oma. Sellest soovist võib aru saada, kuid kahjuks polnud kõik ettepanekud põhjendatud piisavalt hästi ja kasvusoovidega ei käinud kaasas lisarahastus.

Lepingu kavandiga pandi ülikoolile suuri kohustusi, sh toetada regionaalarengut ja arendada oskussõnavara, andmata selleks lisaraha. Võib

vaadata nii, et nimetatud teemadega on ülikool tegelnud ka varem ja teeb seda muude asjade kõrvalt nagunii. Samal ajal pole see loogiline, sest mõlemal juhul on tegemist eraldiseisvate oluliste ülesannetega.

Kõige häirivam on siiski asjaolu, et kõrghariduse rahastus tammub paigal. 2019. aasta tegevustoetus on 2018. aastaga võrreldes vaid 3% suurem. See ei käi kaasas inflatsiooni ega üldise majanduskasvuga. Arvestades võimalusega, et see jääb nii ka järgmisteks aastateks, lisati lepingutesse punkt, mille kohaselt arvestatakse ülikoolide kohustuste ja kulude vastavuse analüüsil tarbijahindade ja keskmise palga muutusi ning vajaduse korral vähendatakse ülikoolide kohustusi.

Kõrghariduse tegevustoetuse 2019. aasta eelarve on 163,5 miljonit eurot. Tartu Ülikooli eelarve on sellest ligikaudu 52 miljonit eurot.

2019. aastaks suureneb tegevustoetuse baasrahastus 2018. aastaga võrreldes kõigis ülikoolides 3%. Baasrahastus on 4/5 kogu halduslepinguga eraldatavast tegevustoetusest. Tulemusrahastus, mis moodustab ülikoolidele eraldatavast õpperahast 1/5, kasvab samuti keskmiselt 3%, Tartu Ülikooli oma 6%. Tartu Ülikooli tulemusrahastuse suurem kasv tuleneb sellest, et ülikooli tulemused olid hinnataval ajavahemikul teiste ülikoolidega võrreldes kuuest näitajast neljas paremad.

Tartu Ülikool soovib koos teiste avalik-õiguslike ülikoolidega muuta halduslepingu sõlmimise põhimõtteid selliselt, et leping käsitleks edaspidi ülikoolide arengu üldiseid ja kogu ühiskonda hõlmavaid suundumusi, mitte konkreetseid õppetöid ja selle korraldust puudutavaid üksikotsuseid.

AUNE VALK
õppeprorektor

Aasta õppejõudu huvitab, et tudengid õpitud mõistaksid

PERSOON

Tartu Ülikooli 2018. aasta üks parimatest õppejõududest, kolloid- ja keskkonnakeemia assistent Edith Viirlaid kinnitab, et talle meeldib suhelda ja teadmisi jagada.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Kõige parem tunne on tal siis, kui näeb, et üliõpilased on teemast aru saanud ja see on õnnestunud teha nende jaoks huvitavaks.

Reaalained ei pruugi kõigile sobida, paljud noored lausa kardavad keemia-, füüsika- või matemaatikatunde. Loodus- ja täppisteaduste valdkonna aasta õppejõuks valitud Edith Viirlaid koolis üks sellistest õpilastest polnud.

«Mulle meeldisid reaalained. Kindlasti mõjutas ja suunas erialavalikut mu keemiaõpetaja Ülle Tõnutare. Ta on ääretult sümpaatne inimene, väga hea õpetaja. Ja väga vastutulelik – ta aitas mul

ülikooli sisseastumiseksamiteks valmistuda, leidis aega minuga koos ülesandeid lahendada ja lisateadmisi jagada,» kiidab Viirlaid.

Ta ise puutus õpetamisega esimest korda kokku magistrantuuri viimasel aastal, kui sai koos ühe teise üliõpilasega ülesande juhendada arstitudengite praktikumi. See kogemus tekitas tunde, et õpetamine võiks talle sobida.

Pärast magistrikraadi saamist oli Viirlaid akadeemilisest elust väsinud ja soovis vaheldust. Et saada teistsuguseid kogemusi, läks ta tööle tootmisettevõtte laborisse. Õpetama sattus ta sealgi, sest pandi uusi töötajaid koolitama.

«Paus oli pikk, aga selle peale hakkas tekkima tunne, et tahaksin tagasi ülikooli tulla – nii õppima kui ka õpetama,» meenutab ta. >>

» 2010. aastal astus Viirlaid doktoriõppesse. Siis sündis laps ja õpingutesse tuli uus paus. Taas õppima ja selle kõrvalt ka osakoormusega õppetööd tege- ma asus ta lõpuks 2014. aastal.

INNUSTAVAD EESKUJUD

Õpetama hakkas Viirlaid tasapisi, pikaaegse keemiku ja õppejõu Aarne Pruksi kõrval, kes oli ka magistriastmes teda õppetöös juhendanud.

«Aarne oli väga hea eeskujuga põhjalik ja rahulik õppejõud. Tänu temale sain asjad selgeks ja üliõpilaste ette oli palju julgem minna. Ta tahtis pensionile minna ja mulle tundub, et tal oli hea meel mulle töö üle anda,» räägib Viirlaid.

Õppejõu tööks aitasid oskusi omandada ka õpetamisega seotud täienduskoolitused. Nende käigus said selgemaks õppeassistentide ülesanded, kõrgkoolis õpetamise eripärad ja kasulikud nipid. Teised õppejõud julgustasid oma kogemuste varal ja andsid uusi ideid.

Rohkem, 0,8 kohaga õppetööd on Viirlaid teinud umbes aasta. See tähendab vähemalt sügisel üsnagi tihedat päevakava, kus õpetada tuleb iga päev. Ta annab põhiliselt praktikume ja seminare, aga ka üksikuid loenguid.

«Esimese kursuse arstitudengitele annan kolloidkeemia praktikume ja ülesannete seminare, keskkonnatehnoloogidele keskkonnaanalüüsi praktikume ja keemia magistrantidele keskkonna kemodünaamika loenguid,» loetleb ta.

Kõik need teemad on suuremal või väiksemal määral

seotud kolloidkeemiaga. See keemia haru käsitleb tahkeid, vedelaid või gaasilisi süsteeme, mille ühe komponendi suurus jääb vahemikku nanomeetrist mikromeetriteni. Niisugused kolloidsüsteemid on näiteks udu, piim, kreemid, veri ja luud.

ALATI TULEB ÕPPIJATELE VASTU TULLA, ET TEADMISTE OMANDAMINE EI JÄÄKS MITTEMÕISTMISE TAHA.

Kolloidsüsteeme on meie ümber väga palju ja eri valdkondade esindajatele tulebki tuua näiteid nende tuttavast maailmast. Arstitudengitele saab teemasid lahti seletada meditsiini nurga alt, keskkonnatehnoloogia ja geoloogia õppuritele aga keskkonnakeemia vaatenurgast lähtudes.

«Keskkonnaanalüüsi praktikumis on kõik tööd seostatavad reaalse eluga. Kõiki analüüse, mida üliõpilased teevad, tehakse päriselt keskkonnauuringute laborites, veepuhastusjaamades ja mujal. Minu eesmärk on, et tudengid ei teeks midagi, millega neil tulevikus miski peale hakata ei ole,» räägib Viirlaid.

ELULISED JA SELGED SEOSSED

Tema jaoks on tähtis õpetades selgitada, miks just konkreetset ülesannet lahendada tuleb, kus ja miks seda vaja võib minna. Elulisust ja selget õpetamist on üliõpilased tema kohta käivas tagasisides kiitnud juba mitu aastat.

Tagasisidest rääkides peab Viirlaid ise kõige väärtuslikumaks tudengite hinnangut, et õppejõudu tõepoolest huvitab, et nad asjast aru saaksid.

«See tunne, kui näed, et keegi on teemast aru saanud ja oled suutnud sellele teemale jaoks huvitavaks teha, seletada lahti seosed päris eluga – see meeldibki mulle õpetamise juures kõige rohkem; kui näed, et tudengil silmad säravad ja ta on

selle eest tänulik. Kui suudan kellegi keemiaga sõbraks teha, olen rahul,» noogutab ta.

Viirlaid hindab tagasisidet väga ka selle pärast, et nii saab teada, mida võiks hoopis muuta. See aitab ette valmistada paremaid materjale ja kasutada teistsuguseid õpetamis- või innustamismeetodeid.

Kui küsin, kas üliõpilasi on lihtne õppima panna, tekib vestlusesse paus ja seejärel kõlab vastuseks natuke üllatunud «Jaa! On küll!». Viirlaid selgitab, et paljud vana kooli meetodid, nagu kodused lugemisülesanded ja kontrollid, aitavad ka nüüdisaja noortel paremini õppida.

«Ükskord jätsin tunni-kontrolli ära, aga pärast ütlesid üliõpilased, et tahavad ikkagi mingisugust teadmiste proovi – see paneb nad õppima,» muigab õppejõud.

Tööde tegemise asemel on ta üliõpilastega teemast ka vestelnud. Muidugi on neid, kes kõigile küsimustele vastavad, samal ajal kui teised kuulavad, aga tuleb arvestada ka sellega, et esmakursuslastel on erinev taust ja tase.

Viirlaiu sõnul on esimese aasta üliõpilaste õpetamisel

väga tähtis selgus. Ülikool võib esimese hooga mõjuda segadusse ajavalt ja tekitada ebakindlust. Tähtis on teha selgeks, kuidas arvestus kätte saada ja millal miski toimub.

«Neil, kes teavad, miks nad keemiat õpivad, läheb väga hästi. Väga vähe on selliseid, keda tuleb veenda, et nad teistega kaasa tuleksid ja oskaksid praktikumist maksimumi võtta. Annan alati teada, et olen terve praktikumi aja olemas, et vajaduse korral kedagi järje peale aidata. Alati tuleb õppijatele vastu tulla, et teadmiste omandamine ei jääks mittemõistmise taha. Lihtsalt käega lüüa ma ei lase!»

LÕÕGASTAVAD TEGEMISED

Üliõpilaste ette läheb Viirlaid alati hea tujuga, isegi pimedal ajal, kui mõnel hommikul on väga väsinud tunne. Naeratavad noored aitavad kõik

negatiivse unustada ning siis saab rahulikult keskenduda seletamise ja juhendamise nautimisele.

Aasta ringi värskena püsimiseks on aasta õppejõul oma väikesed nipid: õhtuti ei tohi töösaju ajada ja nädalavahetusedki tuleb endale ja perele hoida.

«Õnneks on õppejõududel pikk suvepuhkus ning ka talvel satuvad pühad ja semestri vahetus nii, et saab ennast rahulikult koguda. Aktiivne õppetöö lõpeb detsembri esimeses pooles ja läheb uue hooga lahti alles veebruari alguses. See laseb asjad korda seada, katalooge korrastada ja järgneva poolaasta materjalid üle vaadata,» selgitab Viirlaid.

Akusid laeb ta tegemistega, mis aitavad minna teise maailma. Hästi mõjuvad nii lugemine ja teater kui ka füüsiline liikumine. Hiljuti avastaski

ta enda jaoks *jumping*'u, mida nimetab väga ägedaks trenniks.

«Üks sõber kutsus mind sinna. *Jumping*'us on natuke tantsu ja natuke aeroobikat. Kõigil on oma batuudid, muusika on vali ja rütmikas – mulle väga meeldib. Võib-olla aitab see oma sisemise lapse välja elada. Igatahes tunnen, et seda teistmoodi väljelaamist on vaja,» kirjeldab Viirlaid.

Õppetöö ei piirdu aga ainult loetud tundidega üliõpilaste ees. Mõnes mõttes võib õpetamist võrrelda jäämäega, millest nähakse ainult veest välja ulatuvat tippu.

«Ma arvan, et hea õppejõud veedab suurema osa ajast ikkagi selles veealuses osas ja teeb taustatööd: tuhnib materjalides, loeb juurde. Kogu aeg tiksus kuklas mõte, mida ja kuidas paremini teha. Aga kõik see käibki hea õpetamise juurde,» usub ta.

TARTU ÜLIKOOLI AASTA PARIMAD ÕPPEJÕUD

HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND

REET ALAS

prantsuse keele õpetaja

SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

KRISTEL RUUTMETS

inglise keele algõpetuse õpetaja

LOODUS- JA TÄPPISTEADUSTE VALDKOND

EDITH VIIRLAID

kolloid- ja keskkonnakeemia assistent

MEDITSIINITEADUSTE VALDKOND

JOEL STARKOPF

anestesioloogia ja intensiivravi professor

STARTUP DAY JUURES ON TÄHTSAL KOHAL MEESKONNAVAIM.

Ärifestival Startup Day kasvab iga aastaga

ETTEVÖTLUS

Eesti innovatiivseima festivali tiitli pälvinud Startup Day teeb tänavu võimsa kasvu ja toimub lausa kahel päeval. Kolm aastat tagasi esimest korda Startup Dayd ette valmistades ei osanud korraldajad uneski näha, et sellest saab Baltimaade suurim ärifestival.

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Esimesel aastal oli üritusel kohal 2500 osalejat, 100 idufirmat ja 70 investorit, sel aastal kasvab festival veelgi suuremaks ja võimsamaks. Värskendust saab ka ürituse formaat.

Startup Day turundusjuht Marelle Ellen rääkis, et Tartus on kümnekond ettevõtlust toetavat organisatsiooni, sealhulgas Tartu Teaduspark, Tartu Biotehnoloogia Park ja Tartu Loomemajanduskeskus. Startup Day algatamise mõte oli tuua Tartu ettevõtlusorganisatsioonid ja nende üritused kokku ning muuta nön-

da Tartu idufirmadele ja uutele talentidele ligitõmbavaks kohaks. «Peamine eesmärk oli toetada ja arendada Tartut, siinset ettevõtlusmaastikku ja organisatsioonide eesmärke,» lausus Ellen.

Korraldajad on festivali üles ehitanud nii, et iga sihtrühm leiaks endale midagi olulist: jagatakse inspiratsiooni ja uusi

teadmisi ettevõtlusega alustamiseks, tuuakse kokku idufirmad ja investorid, antakse tudengitele võimalus sõlmida tööturul kontakte, aidatakse traditsioonilistel ettevõtetel innovatsiooniga kaasa minna jne.

TÄNAVU TULEB KAKS PÕHIPÄEVA

Värskendust saab ka festivali vorm. Kui varasemal kahel aastal on Startup Day olnud ühepäevane, siis sel korral tuleb jaanuaris põhipäevi tervelt kaks. Elleni sõnul said korraldajad eelmisel aastal kindlust, et suudavad pakkuda piisavalt palju huvitavat nii lavaprogrammi (üle 100 esineja ning 20 teemaplokki) kui ka muu tegevuse jaoks.

«Usume, et kahepäevasel üritusel jääb osalejatel rohkem aega esinejaid kuulata, demoral põnevate idufirmadega tutvuda, suhelda ja festivalimelu nautida.»

Kahepäevasele üritusele ootavad korraldajad muidugi ka rohkem inimesi. Kui eelmisel aastal külastas Startup Dayd 33 riigist üle 2600 osaleja, siis sel aastal oodatakse ligi 4000 külastajat, kellest viiendik võiksid olla väliskülalised.

Ürituse projektijuht Ermo Tikk ütles, et festival toimub tänavu Tartu Ülikooli spordihoones, mis saab selleks ajaks täiesti uue näo.

«Startup Day on alati otsinud uusi ja põnevaid kohti. Loodame sellega inspireerida ka teisi ja näidata, et pealtnäha ebatraditsioonilistes kohtades saab edukalt paarituhandelisele publikule üritusi korraldada,» sõnas Tikk.

Nagu ikka, on tulemas palju mitmekülgeid esinejaid. Näiteks astub festivalil üles 20-aastase turunduskogemusega Andrus Purde, kes pärast aastatepikkust teekonda Skype'is, Pipedrive'is ja mujal otsustas asutada oma ettevõtte Outfunnel ning pakkuda uut vahendit turunduse korraldamiseks ja selle hõlpsaks sidumiseks müügitööga.

TÖÖTURG ON JUBA VIIMASED KÜMME AASTAT SUURES MUUTUSES. SEE TEKITAB ETTEVÕTETE JAOKS SUURI RASKUSI.

Kuigi Outfunnel on alles uus ettevõtte – turul olnud alates selle aasta maikuust –, on sellel juba üle 50 maksva kliendi kõikjalt maailmast.

Purde rääkis, et on alati olnud pigem ettevõtliku vaistuga. Näiteks 14-aastasena asutas ta oma koolis ajalehe.

«Pärast 20-aastast kogemust turunduses oli ideaalne hetk, suur soov ja atraktiivne võimalus vahetada turundaja rolli ettevõtja rolli vastu, ja siin ma nüüd olen,» ütles ta.

ELUKUTSEID TASUB VAADATA LAIEMALT

Festivalil esineb ka näiteks tudengisatelliidi ESTCube projektijuht Kadri Bussov. Varem advokaadibüroos töötanud Bussov jõudis ESTCube'i meeskonda üsna juhuslikult, kui sattus ükskord satelliidiprojekti promoüritusele.

Bussov ütles, et kuigi õpitud eriala annab teatud eeldused ja soodustab töötamist osas valdkondades, tasub siiski vaadata maailma ja elukutseid laiemalt. «Enamik tänapäeva-

seid valdkondi nõuavad multidistsiplinaarset lähenemisi,» usub ta.

Veel on esinejate seas GoWorkaBiti kaasasutaja Kei Karlson. GoWorkaBit on rakendus, mille abil on võimalik leida endale ajutine töökoht näiteks lisaraha teenimiseks.

Ettevõtte sai alguse Karlsoni arusaamisest, et töömaailm muutub pidevalt. Tõsiasi, et

tööturg on juba viimased kümme aastat väga suures muutuses, tekitab tema hinnangul ettevõtete jaoks suuri raskusi. Tööandjatel on keeruline mõtlemist muuta ja uusi lahendusi pakkuda.

«Me töötame selle nimel, et inimesed saaksid tööd teha täiesti uuel viisil, mis vastab paremini nende ootustele ja elustiilile. Niimoodi võivad kõik oma graafikuid paremini planeerida ja kombineerida oma töid teiste tegemistega,» lausus Karlson.

Festivaliprogramm sünnib paljude Tartu organisatsioonide koostöös. Kahel päeval astuvad üles kohaliku ettevõtluse tipud ja korraldusmeeskond töötab ka selle nimel, et tuua kohale maailmatasemel esinejad.

Möödunud aastal andis Eesti konverentsibüroo Startup Dayle aasta innovatiivseima konverentsi tiitli.

Festivali korraldavad MTÜ sTARTUpDay, Tartu Ülikool, Tartu linn, Startup Estonia ja Tartu start-up-kogukond. UT

Ravimisõltuvuse vastu otsitakse toimivaid lahendusi

ALMA MATER

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Ainuüksi Tallinnas tehti mullu häirekeskusele narkootikumide üledoosi tõttu 1396 väljakutset, mida on 193 võrra enam kui 2016. aastal. Tervise Arengu Instituudi direktori Annika Veimeri sõnul näitab statistika, et narkootikumide üledoosist põhjustatud surmades ei ole langussuundumust saavutatud.

Tartu Ülikooli kliinilise farmakoloogia professor Anti Kalda on hariduselt arst, kes on valinud teaduskarjääri ja keskendunud selles ravimisõltuvusele. Ta uurib selle tekkemehhanisme, mida on iseenesest palju, aga teda huvitab eelkõige, kuidas mõjutab ravimisõltuvust epigeneetika. Epigeneetilised mehhanismid

Eelmisel aastal suri narkootikumide üledoosi tõttu 110 Eesti elanikku. Tü farmakoloogid uurivad sõltuvuse tekkemehhanisme ja püüavad leida selle jaoks ravivõimalusi.

aitavad organismil kohaneda välistegurite mõjuga. Kui geenid reguleerivad organismi toimimist, siis väliskeskkond mõjutab epigeneetiliste mehhanismide kaudu nende geenide regulatsiooni. Narkootikumid on ühed väliskeskkonna tegurid.

«Eks narkootikumide tarvitamine ole ühelt poolt seotud sellega, kui jõukad me oleme,» tõdes Kalda. Oma roll on asjaolul, et oleme maailmale avatud ja seetõttu jõuavad mujal levinud pahed igal juhul ka meieni. Noorem põlvkond pidavat Kalda sõnul juba eelistama alkoholile teisi uimastavaid aineid.

Mõni aasta tagasi räägiti ajakirjanduses sageli fentanüülist, sest selle üledoosi tõttu oli palju surmasid. Fentanüüli mõju all olevad inimesed muutuvad tihti agressiivseks ning mõnikord peavad kiirabitöötajad ootama

ära politsei saabumise, sest ei saa ise narkomaani taltsutamisega hakkama ega suuda teda seega ka aidata.

Anti Kalda selgitas, et kui inimene uimasti suukaudse manustamisega enam oodatud toimet kätte ei saa, hakkab ta süstima ning siis tuleb üledoseerimine ja tekivad komplikatsioonid. Kunagi ei ole ka teada, kui puhas

aine on ja mida sellesse on segatud. Kalda sõnul on fentanüül narkomaani lõpptee, sest süstitavatest narkootikumidest on see kõige kättesaadavam ega ole ka nii kallis kui näiteks kokaiin. Seda aga, kumb neist kahest kahjulikum on, Kalda kinnitusele öelda ei saa.

Palju räägitakse ka kanepist ja selle seadustamise võimalu-

sest. Kalda selgitas, et kanepit peetakse ohtlikuks sel põhjusel, et tihti peale on see sissejuhatus teiste uimastite tarvitamisele. «Proovitakse kanepit – meeldib –, aga ühel hetkel see enam ei toimi ja tahetakse proovida midagi muud, et sama tunnet kätte saada. Ja nii see läheb.»

Kanepit on võrreldud sajand tagasi kasutatud mooniga, mis

sisaldab samuti meditsiiniliselt tarvitavaid ühendeid. Tuntuim neist on ilmselt morfiin – kõige tugevam valuvaigisti.

Kalda sõnul ei sobi kanep tegelikult ravimiks, sest selles on tohutult palju aineid, mille toimet ei suudeta kontrolli all hoida. Tänapäeva meditsiinis ei kasutata kontrollimatuid ravimeid.

«Kanepiaktivistid ei mõtle meditsiiniliste aspektide peale. Nad tahavad, et kanep oleks kergemini kättesaadav ja et nad ei saaks selle kasutamise eest karistada. Meditsiiniline jutt on vaid ettekääne,» leidis ta.

Tegelikult on kanepi meditsiinilised preparaadid sobiva näidustuse korral kättesaadavad, aga uuringud ei ole kinnitanud nende suurt tõhusust.

Näiteks kasutatakse kanepit üksikutel juhtudel laste epilepsia harvaesinevate vormide korral, samuti kasvatega patsientidel iiveldus- ja oksendusvastaseks raviks, aga see pole kuigi tõhus.

KUIDAS UURIDA RAVIMISÕLTUVUST?

Miks on aga nii, et osal inimestel tekib sõltuvus väga kergesti, kuid teistel mitte? Just selle küsimusega Kalda tegelebki. Ravimisõltuvust inimeste peal uurida ei saa, sest see võib neid >>

» kahjustada, ja seetõttu tuleb uuringutes kasutada loomi, peamiselt närilisi.

Kalda ütles, et kindlasti mängivad sõltuvuse kujunemisel rolli geenid, kuid need pole ainukesed määravad. Olulised on ka keskkonnategurid. Üks tema püstitatud hüpotees seisneb selles, et sõltuvust mõjutab teatud geenide kombinatsioon, milles iga geen annab väikese osa. Kokkuvõttes võib see aga tekitada sellise fooni, et kui inimene puutub kokku sõltuvust tekitava ainega, käivituvad tal kergemini mehhanismid, mis viivad sõltuvuse tekkeni.

Teine hüpotees on, et tähts roll võib olla epigeneetilistel mehhanismidel. Epigeneetilised mehhanismid aitavad keskkonnasignaalidel mõjutada meie organismi geene. Tähtsad ei ole mutatsioonid ega DNA järjestused, sest geenid ei muutu, aga epigeneetiliste mehhanismidega reguleeritakse geenide aktiivsust ja avaldumist.

«Üritame tõestada hüpoteesi, et sõltuvust mõjutavad ühelt poolt geenid, aga teisalt varase eluea stress, mis mõjutab epi-

tahtsusega. Närvisüsteem reageerib siis sõltuvust tekitavale ainele teistmoodi, enamik neid aineid aga mõjutab omakorda närvisüsteemi.

Kalda on oma uurimismeeskonnaga uurinud geenide aktiivsust reguleerivat ensüümi, mida nimetatakse DNA metüültransferaasiks. Uurijad on avastanud, et kui manustada katseloomadele sõltuvust tekitavaid aineid nagu psühhostimulaatorid (amfetamiin, kokaiin, *Ecstasy*), ilmneb ajus, eriti nendes aju piirkondades, mis reguleerivad sõltuvuse teket, selle ensüümi aktiivsuse muutus.

Sõltuvuse korral tekivad nii inimestel kui ka katseloomadel püsivad käitumuslikud muutused. «Me teame, et kui teeme katseloomast sõltlase, kestab see sõltuvus tal kogu elu. See on sama põhjus, miks on suitsetamist ja narkootikumide tarvitamist raske maha jätta,» sõnas farmakoloog. Seda võib võrrelda

EESMÄRK ON LEIDA UUSI POTENTSIAALSEID SIHTMÄRKE, MILLELE RAVIMID VÕIKSID TOIMIDA, JA NENDEGA SEONDUVAT EDASI UURIDA.

geneetilisi mehhanisme, ja kui selline inimene puutub kokku narkootilise ainega, reageerib ta sellele tugevamini,» kõneles Kalda.

Varases nooruses kogetud stress, haigused, nälga ja füüsilise vägivald mõjutavad organismi hilisemat arengut ning elundkondi ja närvisüsteemi, mis on sõltuvuse mõttes keskse

programmeerimisega, sest ka sõltuvuse korral programmeeritakse aju justkui ümber.

DNA metüültransferaasi uurivad farmakoloogid sellepärast, et teha kindlaks, kas see võiks olla potentsiaalne ravi sihtmärk. Praegu pole ravimisõltuvuse vastu head vahendit. Kõige enam kasutatakse metadooni, mille korral

ANTI KALDA

on narkootikumide loobumise nähud leebemad. Kasutusel on ka psühhoteraapia vormid, aga need ei toimi kõigi inimeste peal, sest selleks peab patsient

ise olema kontaktne ja tahtma probleemist lahti saada.

Uurijate töö eesmärk ongi leida uusi potentsiaalseid sihtmärke, millele ravimid võiksid toimida, ja seejärel uurida edasi, kas on mõni aine, mis võiks toimida ning kas selle efektiivsus ja ohutus vastab ravimite kohta kehtivatele kriteeriumidele.

RAVIMID LÖÖVAD BIOKEEMIA SASSI

Kalda tõi näite, et palju kasutatakse antidepressante, aga need aitavad vaid 60% depressiooni all kannatavatest inimestest.

Meditatsiooniteaduste valdkonna professor Märt Saarma tõi psühhofarmakonide toimimise kohta omal ajal loengus võrdluse endisaegsete kineskooptelevisioritega. Kui teleripilt kadus ja ekraanile ilmusid ainult triibud, aitas vahel see, kui koputada teleka peale rusikaga. Samamoodi on antidepressantidega: inimesel läheb justkui pilt eest ära ja me koputame ravimitega. Need aga löövad aju biokeemia segamini, ning siis tuleb segaduses leida uus tasakaal.

Kalda täpsustas, et jutu mõte on see, et ravimitega ja muudel keemilistel ühenditel on omad halvad küljed. Aju on oma peente närvivõrkudega väga spetsiifiline organ, kuid ravimid on robustsed. UT

ILLUSTRATSIOON: PIXABAY.COM / MARK SANDALI

Keeleuuringu toel saab kavandada ülikooli tegevussuundi

ALMA MATER

Detsembri lõpul avalikustati Tartu Ülikooli töötajate keelehoiakute uuringu tulemuste kokkuvõte. Uuringutulemused on üks lähtekohti, mis aitab uue arengukava koostamisel üle vaadata ülikooli keelepõhimõtted.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Alanud aasta on kuulutatud eesti keele aastaks. Noores Eesti Vabariigis tehti saja aasta eest suuri keeletegusid:

juunis 1919 kuulutati eesti keel riigikeeleks ja detsembris avati Tartu Ülikool eestikeelena. Sellega algas eestikeelse kõrghariduse sajand, mis täitub tänava rahvusülikooli 100. aastapäeval.

Rahvusülikoolina kannab TÜ Eesti riigi ja eesti rahvuse

ees vastutust omakultuuri säilimise ja arengu eest. Eesti keele hoidmine ja arendamine kõrghariduses ja teaduses loob aga eeldused kultuuri kestmiseks ja edendamiseks ning annab sel viisil panuse Euroopa ja maailma kultuurilise ja keelelise mitmekesisuse säilimisse. »

» Ülikooli keelenõunik Kristel Ress ütles, et rahvusvahelistumist ja eesti keelt ei tohiks vaadata kahe eri asjana, vaid koos. Selleks et teada saada, mida arvavad TÜ töötajad ülikooli töökeele valiku, eesti keele väärtustamise ning korrektse ja selge keelekasutuse tähtsustamise kohta, algatas ta mullu keelehoiakute uuringu.

«Siia tööle tulles tahtsin saada ülevaadet sellest, mida oleks ülikooli töötajate arvates TÜ-s vaja eesti keelega seoses teha. Ülikoolis on väga palju inimesi ja ülikooli tegevus on nii kõikehõlmav, et oli vaja aru saada, mis võiksid olla keelenõuniku prioriteetid,» põhjendas Ress.

UURINGUST ON KASU PALJUDE TÖÖS

Uuringu tulemused avalikustati detsembri lõpus. Peale keelenõuniku on need toeks ka keeletoimetajale ja inglise keele tõlkijale. Suuremas plaanis saab tulemuste alusel kavandada ülikooli tegevust eesti keele ja kultuuri kestmise nimel, mis on põhikirjas ja arengukavas sõnastatud eesmärgid.

«Jaanuaris algavad uue arengukava seminarid ning esimene neist ongi pühendatud eesti keele ja rahvusvahelistumise põhimõtetele. Peame vaatama, kuidas teha kõik selle heaks, et hoida rahvusülikooli kuid saada samal ajal ka rahvusvahelisemaks,» ütles Ress.

Keelenõunik tõdes, et kuigi ta kutsuti ülikooli tegelema eesti keelega, selgus peagi, et väga palju tuleb tähelepanu pöörata inglise keelele. See asjaolu üllatas teda tööle asudes kõige rohkem. Ka uuringu

tulemused näitavad, et rahvusvahelistumine tekitab töötajates segadust, sest ei olda kindel, kui palju oleks rahvusülikooli jaoks kohane inglise keelt kasutada.

Paljud vastajad nägid rahvusvahelise ja rahvusülikooli põhimõtete ja eesmärkide vahel vastuolu või konflikti. Nad käsitasid rahvusvahelistumist ja inglise keele domineerimist paratamatuna, kuigi mitte alati soovitu.

«Meie ülikool on rahvusvaheline ja suund on järjest rahvusvahelisemale õppele. Siin tekib kahtlemata teatud vastuolu selle vahel, et meilt oodatakse, et me võtaksime vastu välisstudengeid, arendaksime ingliskeelseid õppekavasid, aga samas tahetakse, et kõigil Eestist pärit tudengitel oleks võimalik õppida emakeeles,» rõhutas üks uuringus osalenud töötaja oma intervjuus.

EESTI KEELT PEAB VÄÄRTUSTAMA

Paljud töötajad rääkisid usutlustes Eesti teaduse ja TÜ tegevuse kitsaskohtadest, mis takistavad eesti keele väärtustamist ja kasutamist.

Üks töötaja võttis loodusteadlaste näitel kokku kaht tüüpi suhtumise eesti keele kasutamisse teadus- ja kõrghariduskeelena: ühed leiavad, et see on eesti erialakeele säilimise huvides hädavajalik, teised peavad seda ressursi raiskamiseks, sest inglise keeles on õppe- ja teadustööks vajalik juba olemas.

Tähelepanu juhiti ka asjaolule, et mõne eriala eestikeelseks õppimiseks on TÜ ainus koht kogu maailmas ning

UUE ARENGUKAVA SEMINAR

21. jaanuaril kell 12.30 toimub TÜ raamatukogu konverentsikeskuses uue arengukava esimene seminar, mille teema on eesti keel ja rahvusvahelistumine. Eesti keele ja rahvusvahelistumise teema on jagatud viieks allteemaks: õpe, teadus, ülikooli töökeel, oskussõnavara ja rahvusvaheline partnerlus. Igal teemal kuulatakse ära kuni neli lühiettekannet ja rühmades arutletakse põhiküsimuste üle. Täpsem päevakava avalikustatakse jaanuari alguses.

Seminaril on oodatud osalema kõik ülikooli töötajad, kes valutavad nende küsimuste pärast südant ja soovivad rääkida kaasa ülikooli tuleviku teemal. Korraldajad paluvad seminarile registreeruda hiljemalt 15. jaanuaril.

21. jaanuari seminariga algab ülikooli uue arengukava koostamist toetav seminarisari, mille eesmärk on rääkida ühiselt läbi ülikooli arengu seisukohast tähtsad teemad ja tuua esile eri vaatenurgad. Seminaride tulemust arvestab arengukava tööriühm oma töös.

Eesti keele ja rahvusvahelistumisega on seotud ka asja valminud TÜ töötajate keelehoiakute uuring.

seetõttu lasub TÜ töötajatel vastutus erialakeele arendamise ja eestikeelsete õpikute koostamise eest.

«On ääretult oluline, et ka loodusteaduses oleks kõik põhiained kaetud eestikeelsete õpikutega, ja kui TÜ seda ei tee, siis ei tee seda keegi teine maailmas. TÜ on maailmas ainuke ülikool, kus meditsiini õpetatakse eesti keeles. Kui see ära lõpetatakse, siis ei tehta seda kunagi kuskil mujal. Seda tähtsust ja vastutust tuleb tunnetada,» ütles üks vastaja.

Mitu uuringus osalenut juhtis tähelepanu sellele, et teadustöö tegemisel on Eestis praegu seatud tähtsaimaks moodsiks ingliskeelsed teadusartiklid ning eesti keeles saab teadustekste avaldada üksnes väga piiratud valikuga erialadel ja väljaannetes.

Et inglise keeles teaduse tegemine on peamine tööülesanne, ei jää eesti keeles teaduse tegemiseks ja tööde avaldamiseks eriti aega. Leiti, et rahvusülikooli töötajad võiksid seda suundumust eestikeelse teadustöö tegemisega tasakaalustada.

Sel teemal sõna võtnud intervjuueeritud soovitasid nii eestikeelse teadustöö tegemise kui ka teaduse eesti keeles populariseerimise eest tunnustust jagada, sealhulgas rahaliselt. Nende sõnul annavad teadlased praegu sellekohase panuse oma vabast tahtest ja paljudel erialadel ei ole piisavalt tiipsetel võimalusi avaldada eestikeelseid teaduspublikatsioone.

«Kui ma kirjutan oma viimase artikli kohta eestikeelse kokkuvõtte, mida avaldada

meedias, või teen oma teema kohta Vikipeedias sissekande, on need lisäülesanded, mille eest palka ei maksta. Saan raha ingliskeelse artikli eest. Kuna tööst lähtuvalt on suund pigem inglise keele arendamise suunas, siis peaksid olema mingi-

EESTI KEELE VÄÄRTUSTAMISE JUURES PEETI TÄHTSAKS EESKUJU NÄITAMIST, SEST SEE MOTIVEERIB KA TEISI.

sugused tööülesanded, mis panevad väärtustama paremat eesti keele kasutust,» kommenteeris üks vastaja.

Veel mitu inimest pidas tähtsaks, et eesti keeles teadustöö tegemine ja teaduse populariseerimine võiks olla hinnatud ning eesti keeles kirjutamist tuleks arvestada samamoodi nagu ingliskeelseid publikatsioone.

Alates sellest aastast plaanib ki kommunikatsioonitalitus emakeelepäeva traditsioonilisel keeleüritusel tunnustada ka hea eesti keele oskuse ja kasutusega töötajaid ülikooli keeleteo auhinnaga.

«Tore oli kuulda, et eesti keele väärtustamise tähtsuses ei kahtle keegi. Intervjuudes käis palju läbi mõte, et kes seda siis veel tegema peaks kui mitte Tartu Ülikool. Nii arvati eesti keele üldise väärtustamise, aga ka näiteks eestikeelse õppekirjanduse väljaandmise ja terminite koosta,» rõõmustas keelenõunik.

Paljud vastajad tõidki esile eestikeelsete õpikute avaldamise kasulikkuse eesti teaduskeele ja terminivara säilitamisel ning arendamisel. Nad leidsid, et õpikute

väljaandmist peaks jätkama, sest on erialasid, kus vastutus kogu selle töö eest on TÜ-l. Mainiti ka, et osa õppejõude koostab õppetöö jaoks (inglise-eesti) erialasõnastikke ja et eestikeelse õppekirjanduse avaldamist toetab ka TÜ.

Peale selle nimetas mitu töötajat iga inimese võimalust eesti keelt väärtustada. Seejuures peeti tähtsaks eeskujuna näitamist, sest see motiveerib ka teisi, samuti enda ja teiste keelekasutuse jälgimist, võimalikult hea väljenduse poole püüdemist ja stiili arendamist.

KEELEABI JÄRELE ON SUUR NÕUDLUS

Hea väljenduse ja stiili arengu toetamiseks on keelenõunik alates kevadest andnud 15 keelekoolitust, mille vastu on ülikooli töötajate seas olnud väga suur huvi. Samuti on siseveebi loodud keelenõu rubriik.

«Otsisime siseveebist üles varem koostatud keelenõuanded ja -dokumendid, nende analüüsimisega oli meile suureks abiks ka praktikant Heike Olmre. Kogume need kõik kokku ja tahame kõigile töötajatele valmis teha nn keeleviki, et kasuliku keeleteabe võiks üles leida ühest kohast,» tutvustas Ress.

Uuest aastast leiab keelenõuniku, toimetaja ja tõlkija kontaktidki ühest kohast – kommunikatsioonitalituse lehel.

Loe täispikka artiklit veebist: www.ajakiri.ut.ee.

» Näiteks Euroopa ülikoolide meetme taotluse koostamisel saime juhtida innovatsiooni tööpaketti, kus on peamiselt ettevõtliku ülikooli arendamisega seotud teemad. Tänu Eesti e-riigi kuvandile vaadatakse meid kui digiteemade tähtsamat arenduspartnerit.

Kas võib siis öelda, et digipädevus on lisaväärtus, mida meie ühinemine võrgustikule kaasa toob?

Kindlasti on ka teisi riike ja ülikoole, kus tehakse e-riigi ja digiühiskonna teemadel palju tööd, aga mingites aspektides oleme kindlasti maailmas esirinnas. Mingis mõttes võib öelda, et meie ülesanne on õigustada Eesti e-riigi kuvandit, mis on kõikjal toimunud väga edukalt.

Mis ühendab omavahel võrgustiku nelja algset liiget? Kuidas meie sinna sobitume?

Kuigi omavahel suhtleme põhiliselt inglise keeles, ei ole see ühegi võrgustiku liikme kodukeel. Me oleme *universitas*'ed, mis tähendab, et meil on palju erialasid ning kõigile on tähtis emakeel ja selle säilitamine. Muu hulgas on kõigil tihe seos kohaliku kliinikumiga.

Peale selle ei paikne ükski võrgustiku liikmesülikool ettevõtlike, äri või transpordi poolest suures keskses. Mõnel on lennujaam lähemal kui teistel, kuid sinna sõitmine võtab kõigil tundi või kaks aega. Aga ma arvan, et paiknemine väiksemas kohas ei ole kellelegi takistus, vaid pigem eelis. Uppsala, Göttingen, Groningen, Gent ja Tartu on kõik ülikoolilinnad, mis on omaette väärtus.

Tartu Ülikooli ühinemine U4-võrgustikuga kuulutati välja 22. novembril. Kui kaugel on liitumiskõnelused?

Asi on kindlasti otsustatud. Praegu on küsimus lepingu vormistamises. Teada on, et Tartus toimub selle aasta kevadel U4-võrgustiku üliõpilaste kokkusaamine ja sügisel üldine aastakonverents. Samal ajal tegeleme ka Euroopa ülikoolide meetme taotlusega, mille tähtaeg on veebruari lõpus. See tähendab, et kokkulepped peavad olema kõigi liikmete jaoks selged.

Kas see tähendab, et kõik ülikoolid sõlmivad uue lepingu?

Kuidagi tuleb määratleda, mida need kokkulepped võrgustiku ülikoolidele tähendavad. *Universitas*'tel, kes peavad hoidma alal oma keelt ja kultuuri, on ühiseid lepinguid sõlmida mõnevõrra keerukam kui näiteks tehnikaülikoolidel.

Euroopa ülikoolide meetme ühistaotlus on kahtlemata seotud prestiižiga, aga kindlasti

KUI TÜ-D VÕRRELDA SPORDIMEESKONNAGA, VÕIKS ÖELDA, ET OLEME KOHALIKUST LIIGAST JÕUDNUD EUROOPA MEISTRIVÕISTLUSTELE.

tuleb pidada silmas, et üheski lepingus ei tekiks vastuolu rahvusülikooli põhimõtetega. On lihtsalt teemasid, milles me ei saa teha järeleandmisi.

Euroopas toimub praegu palju muutusi. Näiteks keskendub uus Euroopa Liidu raamprogramm sellele, et ülikoolid peaksid andma ühiskonnale ja majandusele kiiret tulu. Ühest küljest on see mõistetav, aga samal ajal on naiivne oodata, et ülikoolide teadlased suu-

daksid paari aastaga lahendada ühiskonna ees seisvad suured põhimõttelised küsimused.

See tundub eeldusena, et teadus tuleb ümber orienteerida kiirele ja kasumlikule ettevõtlikele.

Nii võib öelda küll, aga samal ajal vaatab ka hea ettevõtja kaugemale kui viis aastat. Näiteks ravimiarenduses võib pärast idee teket võtta toote turule jõudmine aega 10–15 aastat. Ka maavaradega seotud ettevõtetus nõuab palju aega. Põhjapanevate teemade puhul ei saa loota tulemusi mõne aastaga, kuigi näiteks IT-s võivad asjad liikuda kiiremini.

Kahjuks on raha jagamisel konkurentsipõhine suhtumine ja tihti eelistatakse neid, kes saavutavad tulemusi kiiremini. Tulevik tuleb igatahes huvitav.

Kui jätta see kõrvale, siis on TÜ jõudnud oma arengus täiesti uude staadiumisse. 1990. aastate alguses saime väga nigela stardi-positiooni: olime lihtsalt üks

kokku kukkunud Nõukogude Liidu ülikool. Praeguseks oleme nn uue Euroopa parim ülikool. Sellest aga on meile vähe. Liigume Euroopa parimate ülikoolidega sama sihi poole. Ma loodan, et Eesti riik oskab seda ka vääriliselt hinnata.

Mis võiks olla meie jaoks U4-võrgustiku väärtus?

Meil on oma partneritelt väga palju õppida. Peale selle pakub U4 uusi rahvusvahe-

REKTORI U4 IDEEHOMMIK

7. jaanuaril kell 10 toimub ülikooli peahoones nõukogu saalis rektori ideehommik, kus arutletakse selle üle, mis võimalusi pakub koostöö Euroopa tippülikoolidega.

Keskendutakse eelkõige U4-võrgustikule, kellega koostatakse ühistaotlust, et saada raha «Erasmuse» programmi Euroopa ülikoolide meetmest. Ühistaotlus keskendub üliõpilastele, õppe- ja personaliarendusele ning ühiskonna teenimisele. Ideehommikul saab ühiselt arutada, millist rahvusvahelist koostööd soovivad ülikooli

töötajad ja üliõpilased nendes valdkondades näha.

Rektor loodab kohaletulnutega arutleda näiteks küsimuste üle, kui palju võiksid meie üliõpilased osaleda üliõpilasvahetuses, kui palju võiksimme luua välisülikoolidega ühiseid õppekavu, kui palju peaks TÜ võtma vastu välisüliõpilasi ja mis motiveeriks TÜ teadlasi tegema koostööd U4-võrgustiku ülikoolidega.

Soovist ideehommikul osaleda palume teada anda e-kirjaga aadressil ideehommik@ut.ee.

listumis- ja mobiilsusvõimalusi, ühiseid suvekoole ja õppekavu ning palju muud. Mobiilsuse puhul tuleb pidada silmas ka järjest täienevaid multimeediumvahendeid, mis võimaldavad pidada parimaid rahvusvahelisi loenguid üksikõik kus – mobiilsus osas muutumas virtuaalseks.

Kui meil on Ideelabor, siis teistelgi ülikoolidel on sarnased võimalused ja partnerid. Ettevõtlike võistlusmoment sunnib kiiremini arenema ja võimaldab ühtlasi ligipääsu suuremale turule.

Teadlaste jaoks on üks tähtsamaid aspekte kindlasti ühised granditaotlused. Koos kindlate partneritega on raha saamise võimalus suurem kui üksi pingutades. Teadusraha teemadel toimub valdkondlike kobarate kaupa palju ühisüritusi ja ettevõtmisi.

Ka tugiüksuste töötajatele pakub võrgustik palju uusi ja huvitavaid koostöövõimalusi. Kindlasti tasub olla optimistlik, aga samal ajal võtta asju ka talu-

pojamoistusega: peab hoidma silma peal sellel, et me ei võtaks endale praegusest suuremaid bürookraatlikke kohustusi.

Mitu TÜ teadlarühma ja instituuti teevad juba ammu teiste võrgustiku ülikoolidega koostööd. Kas liitumine muudab midagi nende senises töös?

Muutub näiteks see, et kui ülikoolide rektorid kuulevad nende koostööst, võib olla võimalik kaasata ka teisi ülikoole ja luua tugevamad teadussidemed. Teadlased ja õppejõud leiavad nii oma tegemistele laiemat tunnustust. Pealegi ei pruugi võrgustikus välja arendatud ühised projektid, õppekavad ja muu piirduda ju ainult nende partneritega.

Kui võrrelda Tartu Ülikooli näiteks spordimeeskonnaga, võiks öelda, et kui me seni mängisime kohalikus ja Balti liigas ning korraldasime sõpruskohtumisi, siis nüüd oleme jõudnud ühistele Euroopa meistrivõistlustele.

Võrgustiku teised partnerid on THE edetabeli järgi maailma esimese saja parima ülikooli hulgas. Meil on sinna veel pikk tee, aga meil on ka head võimalused. Spordivõistlustel oleme uhked iga medali üle ja Tartu Ülikool on hariduses kindlasti üks Eesti tugevamaid medalifonde. Kindlasti on edasi liikumiseks vaja ka riigi tuge.

Praegu on selle võrgustiku nimi U4, aga pärast TÜ liitumist on partnereid viis. Mis nimest saab?

Siin on natuke segased lood. Kohtumisel räägiti U5-st, aga samal ajal jäi kõlama ka see, et tahetakse säilitada U4 vorm, lisades sinna midagi juurde. Näiteks U4Society: sina ühiskonna jaoks, ülikoolid ühiskonna jaoks. Kui hakatakse aga lepinguid koostama ja alla kirjutama, peab selge olema, mis saab tegelikult.

Loe täispikka intervjuud veebist: www.ajakiri.ut.ee.

Kuhu kaob aeg? Programm ütleb!

ETTEVÕTLUS

Kui tihti on teil tulnud ette olukordi, kus peate tegema tööd, aga järsku kella vaadates ei mõista, kuhu on aeg kadunud, samal ajal kui töö pole arenenud edasi mitte üks raas? Et aru saada, kuhu põhjatusse auku aeg arvutis olles kaob, on informaatikatudengid mõelnud välja rakenduse.

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Informaatika teise aasta üliõpilased Rimante Valancauskaite ja Karl Martin Teras osalesid sügissemestril Ideelabori äriideede arendusprogrammis Starter ideega Trackle.

Karl leidis kunagi internetist rakenduse, mis aitab analüüsida, mida inimene arvutis oldud ajaga tegelikult teeb. Paraku oli see mõeldud ainult Windowsi kasutajatele. Teine häda oli see, et programm oli üsna piiratud võimalustega ega andnud kogu teavet, mida noormees soovis.

Ühel hetkel vahetas ta arvuti operatsioonisüsteemi ja siis ei olnudki enam võimalik rakendust kasutada. Nii tekkis idee luua selline programm ise, et saaks kätte just need andmed, mida on enda ja oma tegevuse

analüüsimiseks päriselt vaja. Nii ta vaikselt alustaski. Tali oli kindel siht, et programm toetaks eri operatsioonisüsteeme, mitte ainult Windowsit.

Rimantel oli esialgu paari sõbraga hoopis teistsugune idee, mida nad soovisid arendada, aga nende arendaja hüppas alt ära. Seejärel kirjutas ta Karlile, et äkki soovib tema tulla neile arendajaks. Karlil oli aga juba idee olemas ja nii kutsus ta Rimante hoopis seda ellu viima.

«Muidugi pole see miljoni-

«MUIDUGI POLE SEE MILJONIIDEE, AGA SEE ON MISKI, MIS ON HÄSTI PRAKTILINE JA VAJALIK,» RÄÄKIS RIMANTE.

idee, aga see on miski, mis minu enda silmis on hästi praktiline ja vajalik, sest inimestel on vaja realselt näha, mille peale nende aeg kulub,» põhjendas Rimante, miks see idee teda köitis.

Nii hakkasidki noored mõtte kallal vaikselt nokitsema, kuni Rimante registreerus sügisel kogemata ainele «Ideest teostuseni». Ta arvas, et see on lihtsalt Startup Day eelüritus, aga siis sai ta e-kirja, et on valitud osalejaks, ja selgus, et tegu on ikka päris õppeainega. Nüüd on noored veendunud, et kui seda ainet poleks olnud, siis ei oleks ka nende idee arenenud nii kiiresti.

Iseenesest ei ole rakenduses, mis mõõdab, kui kaua kulub ühele või teisele tegevusele

aega, midagi uut. Informaatikatudengite ideed eristab aga teistest omataolistest, näiteks Togglit, see, et nende programm on mõeldud laiskadele inimestele: rakendus jälgib, mida sa arvutis teed, aga seda

ei pea panema käima ise. Kohe, kui arvuti lahti teha, hakkab ka rakendus automaatselt tööle ja talletab teavet.

Kasutaja saab ise määrata, mis internetilehed või programmid on tema töö jaoks vajalikud ja mis mitte. Kui kasutaja töötab sotsiaalmeediaspetsialistina, saab ta määrata, et Facebook on tema töövahend, mitte niisama ajaviitmiskoht. Kui aga Facebook ei ole ametiga kuidagi seotud, siis saab lahterdada selle kategooriasse, mille järgi on see ebaproductiivne. Hiljem saab vaadata, kui palju ikkagi oldi platvormil, kus poleks pidanud sel ajal olema.

MIS ON OLULINE, MIS MITTE?

Informaatikatudengite programm määrab alguses automaatselt, mis võiks olla oluline ja mis mitte, aga seda saab iga kell ise käsitsi muuta.

Kui lahti on mitu lehekülge, ei mõõda rakendus ekslikult kõiki, vaid ikkagi ainult neid, mis on parasjagu kasutusel. Kui arvuti on aga niisama lahti ja tegevust ei toimu, siis ei lähe ka see arvesse. Rakendus arvestab vaid seda, kus midagi toimub (kui kirjutatakse või liigutatakse hiirt).

Konkurentidest eristab informaatikatudengite ideed ka see, et nad panevad rõhku Linuxile, sest näiteks arendajad töötavad eelkõige just selle operatsioonisüsteemiga.

Rimante rääkis, et sellistel tasuta programmidel on küljes ka üks suur häda: kasutaja andmed jooksevad selle serverisse, kelle programmi kasutatakse, ja sisuliselt saavad ettevõtted

neid andmeid kasutada. Noored on mõelnud sellele, kuidas oma kliente kaitsta. Kui programm on arvutis lokaalselt, ei tee see kellelegi liiga ja programmi loojad ei saa kasutaja andmeid.

RASKE KESKENDUDA

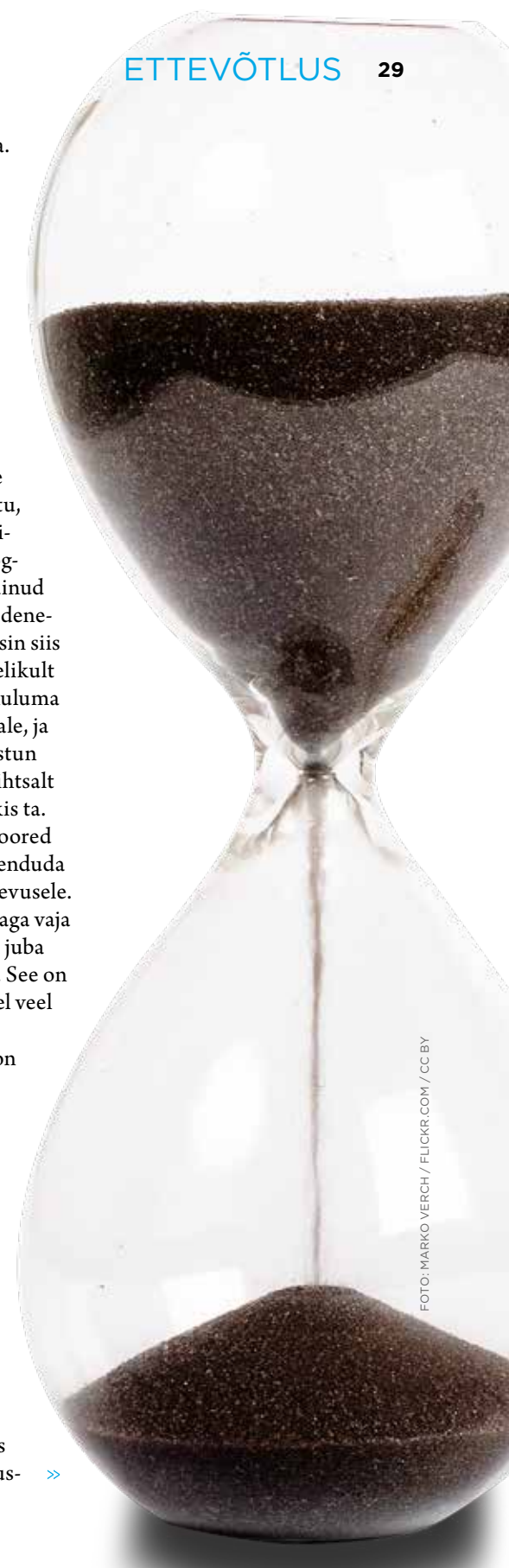
Rimante rääkis, et idee köitis teda kohe seetõttu, et kui ta on pidanud ülikoolis mõnes aines programmeerima, on aeg läinud kiiresti, aga töö ei ole edenenud üldse. «Ma hakkasin siis jälgima, mida teen tegelikult selle ajaga, mis peaks kuluma programmeerimise peale, ja sain aru, et tegelikult istun ma suurema osa ajast lihtsalt sotsiaalmeedias,» rääkis ta.

Seega tunnetavad noored ka ise, et on raske keskenduda ühele konkreetsele tegevusele.

«Kas selle jaoks on aga vaja osta programm, see on juba iseasi,» ütles Rimante. See on miski, mis tuleb noortel veel läbi mõelda.

Tallinna Ülikoolis on üliõpilaste kogemuste näitel uuritud akadeemilist prokrastinatsiooni. Uuringust selgus, et viivitamise tõttu on üliõpilased saanud töö eest halvema hinde ja/või on ainekursus jäänud läbimata.

Samuti selgus, et akadeemiline prokrastinatsioon väljendub negatiivsetes akadeemilistes saavutus-

» tes. Näitena toodi esile juhtum, kus palumise korral lisaagea ei antud ja üliõpilane ei esitanudki seetõttu tööd. Valimisse kuulunud töid esile, et on mõelnud tihti, miks nad akadeemiliste kohustuste täitmisega viivitavad, kuid ei oska midagi ette võtta. Uurimusest selgus, et akadeemilise prokrastinatsiooni tähtis mõjutegur on aeg.

NOORTE SOOV ON, ET NENDE RAKENDUS OLEKS LIHTNE JA KASUTUSHÕLBUS NING ET TEAVET OLEKS KERGE ANALÜÜSIDA.

Kui esialgu oli Rimante ja Karli programm mõeldud ettevõtjatele, et nemad ja nende töötajad saaksid jälgida paremini oma produktiivsust, siis nüüdseks on sihtrühm muutunud. «Usume, et meie sihtrühm võiks olla meie ise ehk vabakutselised programmeerijad ja arendajad, kellel on sellist teavet vaja,» lausus Rimante.

Noorte soov on, et nende rakendus oleks kergesti arusaadav ja lihtne kasutada ning et teavet, mida sealt saab, oleks kerge analüüsida. Paljude sarnaste programmide häda ongi nende sõnul see, et saadud teave ei näita, mis klõpsu inimene mingil hetkel tegi, vaid lihtsalt osutab, et sel ajal oleks pidanud tegema tööd. Seda teavad aga inimesed üldiselt niigi.

ÄRILINE POOL

Äriideede arendusprogrammi Starter abil on informaatikatudengid saanud arendada palju oma idee ärilist poolt. Rimante rääkis, et põhiliselt juhiti tagasisides tähelepanu sellele, et ei tohi arendada oma

ideed üle. See tähendab, et ei tasu teha liiga palju valmis ja alles siis saada aru, et see pole üldse see, mida klient tahab või vajab.

Samuti on tähtis kasutada võimalikult palju ära seda, mis on juba olemas. Nende endi puhul on kasuks see, et nad on informaatika eriala üliõpilased ja teevad programmi oma

inimestele. Järgmise sammuna ongi neil plaanis anda rakendus teistele üliõpilastele katsetamiseks.

Karl loodab järgmise semestri jooksul saada programiga niikaugemale, et katsetusaeg võiks alata. Siis saavad nad suve jooksul küsida juba ka kasutajate käest tagasisidet, mille põhjal teha parandusi või midagi lisada või kärpida.

Rimante sõnul on Idee-laborist neile palju öeldud, et tuleb visata välja see osa tagasisidest, millega ei ole midagi peale hakata, isegi kui see on sõbra öeldud.

Ka noored ise leiavad praegu kohti, mis neile oma programmis ei meeldi, näiteks raport, mis annab tagasisidet. Seal on praegu Rimante meelest liiga palju protsente, aga need ei ütle inimesele suurt midagi. Kõige mõistlikum on tema sõnul lihtne tagasiside, mille põhiorhk oleks ajajoonel, kus on kellaaja järgi näha, mida kasutaja mingil ajal tegi.

Enamikus sellistest programmidest näidatakse, mitu protsenti ajast tegeles inimene

reaalselt tööga. Sellest on aga noorte sõnul vähe kasu. Nende meelest tuleb kasuks rohkem see, kui inimene näeb reaalset aega, kui ta pidi tegema midagi muud, aga kaldus sellest kõrvale. Nad usuvad, et seda nähes on võimalik end muuta ja parandada. Teine pool on see, et isegi kui inimene teab, et kaldub tegevusest kõrvale, siis mida teha selleks, et seda ei juhtuks enam nii tihti.

«Kui rakendus ei maksaks kuus väga palju ja annaks mõistlikku tagasisidet, oleksin valmis sinna investeerima. Kui see aga toob lihtsalt esile mu vead ega aita mul end parandada, siis ei ole minu meelest sellel mõtet,» arutles Rimante.

IDEE MAHAMÜÜMINE

Starteri programmis pannakse suurt rõhku ideede mahamüümisele. Noored tunnistavad, et see on olnud neile pigem keeruline, sest nad mõlemad peavad end napolisõnaliseks. Aga nad on rahul, et programmis osalevad, sest see on andnud palju kogemusi ja saadud on ka vahetut tagasisidet.

Rimante meenusat kõige karmimat hinnangut, mille nad on saanud. Noortele öeldi, et nende idee on mõttetu ja et Karli potentsiaaliga inimesed peaksid arendama pigem meditsiinivaldkonda, mitte aga tegelema sellega, mis on neil praegu käsil.

Noored aga seletasid, et nende lõppeesmärk ei olegi luua üks toode ja jääda selle juurde elu lõpuni, vaid tegeleda tarkvaraarendusega edasi. Küll aga leiavad nad, et see on hea idee, millega alustada.

TÜÜE ESINDAJAD TUTVUSID KA TEISTE VÕRGUSTIKKU KUULUVATE TUDENGIESINDAJATEGA.

Viie ülikooli koostöö toob palju kasu ka üliõpilastele

VÄRSKE PILK

Võrgustikku U4 kuuluva nelja tippülikooli rektorid otsustasid novembri lõpus, et Tartu Ülikool võetakse võrgustiku viiendaks täisliikmeks. Mida annab see meie üliõpilastele?

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Novembris kogunesid U4-võrgustikku kuuluvate Genti Ülikooli, Göttingeni Ülikooli,

Groningeni Ülikooli ja Uppsala Ülikooli esindajad Saksa-maale Göttingeni, et tähistada võrgustiku kümnendat aastapäeva ning rääkida selle tulevikust.

Jõuti ka kokkuleppele võrgustiku laienemises ja otsus-

tati, et viienda täieõigusliku liikmena kaasatakse Tartu Ülikool. See kinnitab veelgi, et meie ülikool on rahvusvaheliselt tugev ja tunnustatud partner. Läbirääkimised võrgustiku leppe ja uue nime üle veel käivad.

» Rektor Toomas Asser ütles, et selles koostööplatvormis osalemine on Tartu Ülikooli jaoks väga oluline.

Tema sõnul kinnitavad kõik senised kohtumised ja arutelud, et võrgustik on selgesti keskendunud uuenduste ja muudatuste elluviimisele.

Peale ülikooli töötajate käisid Göttingenis ka Tartu Ülikooli Üliõpilasesinduse (TÜÜE) esindajad.

TÜÜE aseesimees Kristel Jakobson põhjendas, et U4 on üliõpilaste jaoks tähtis, sest võrgustiku eesmärk on muu hulgas ka õpiränne ja üliõpilaste kaasamine otsuste tegemisse. Tema sõnul eristab see U4-võrgustikku paljudest teistest samalaadsetest Euroopa koostööplatvormidest.

MÕJU AVALDUB PIKA AJA JOOKSUL

Rektori kinnitusel on TÜ-l koos partneritega kõrgelelendulised eesmärgid nii ülikoolide põhitegevuse kui ka juhtimistavade ühise arendamise vallas.

«Meie jaoks on huvitav ka õppida võrgustiku senistest kogemustest näiteks üliõpilaste kaasamisel juhtimisrollidesse ja üldise juhtimiskvaliteedi tagamisel,» ütles ta.

Suurem osa U4 mõjust avaldub Kristel Jakobsoni sõnul alles pika aja jooksul tänu kasvavale koostööle teadus-, õppe- ja haldustegevuse arendamisel.

«Võrgustiku ülejäänud ülikoolid on väga võimekad ja mainekad ning meil on neilt palju õppida, aga kindlasti on ka meil neile midagi pakkuda. Tähtis on teha nii Eesti kui ka

Euroopa tasandi küsimustes koostööd,» sõnas ta.

U4-s rõhutatakse igati üliõpilastega arvestamist. Jakobson rääkis, et selles võrgustikus väärtustatakse tõepoolest tudengite arvamust ning panust ülikoolide edendamisse.

REKTORI KINNITUSEL ON TARTU ÜLIKOOILIL KOOS PARTNERITEGA KÕRGELENNULISED EESMÄRGID.

«Seda näitab ehedalt igal aastal rektorite konverentsile eelnev üliõpilasesinduse konverents, mille käigus koostatakse seisukohtade memorandum. Rektorid arutavad selles kirja pandut alati oma konverentsil,» lausus ta. Järgmisel sügisel toimuvad nii üliõpilasesindajate kui ka rektorite konverents Tartus.

U4-võrgustiku ülikoolid ja ühtlasi nende üliõpilasesindused on pika ajalooga.

Jakobsoni sõnul on TÜÜE-l teistelt kindlasti ühteist õppida, kuid küllap on ka meie ülikoolis ja esinduses midagi, mida teised U4 liikmed saaksid rakendada.

Tähelepanu keskmes on eelkõige üliõpilaste kaasatuse võrdlemine ja parimate tavade vahetamine.

Eri ülikoolides täidab üliõpilasesindus (mõnel pool on neid lausa mitu) eri rolle, kokkuvõttes on aga võrdlusmaterjali palju ja igahel on midagi eeskujuks võtta.

Jakobsonile jättis aasta-konverents ise toreda mulje: U4 ülikoolide üliõpilasesindajad on indu täis ja laia silmaringiga põnevad inime-

sed, kellega oli hea mõtteid vahetada, kogemusi võrrelda ja uusi ideid arendada.

Sügisel sõnastas Prantsusmaa president Emmanuel Macron ühes oma kõnes eesmärgi, et kõik Euroopa üliõpilased peaksid rääkima hiljemalt aastaks 2024 kaht Euroopa

keelt ning pooled alla 25-aastased eurooplased peaksid olema veetnud vähemalt pool aastat tudengi või õpipoisina välismaal.

Samuti tegi Macron ettepaneku luua n-ö Euroopa ülikool: paljudest Euroopa ülikoolidest koosnev võrgustik, mis võimaldaks käia lihtsamini vahetusüliõpilaseks ja õppida vähemalt kahes keeles. Just selline võrgustik on ka U4.

EUROOPA HARIDUSE TEERAJAJA

Tartu Ülikooli esimene strateegiline ülesanne U4-s ongi üheskoos ette valmistatav «Euroopa ülikooli» projekti taotlus. Võrgustik seab sellega endale eesmärgi olla tunnustatud tõelise Euroopa hariduse teerajajana, pakkuda avatud, lõimitud ja piirideta keskonda tipptasemel õppe- ja teadustööks ning toetada ülikooli liikmete senisest tihedamat liikumist partner-ülikoolide vahel. Taotluse ettevalmistamisse on kaasatud kõikide TÜ valdkondade esindajad ja üliõpilased.

Alates 2014. aastast on U4-võrgustikku kuuluvate

kõrgkoolide üliõpilasesindused kohtunud regulaarselt kaks korda aastas. Kokkusaamiste eesmärk on vahetada kogemusi, arutada, kuidas kaasata tudengeid aktiivsemalt otsustusprotsessidesse, ja kõnelda ka üldisest tudengielust.

SUVEÜLIKOOILI KURSUSED

Igal aastal toimuvad suveülikooli kursused, mis on avatud eri rahvustest ja erisuguse taustaga üliõpilastele.

Tuleval suvel saab osaleda näiteks Genti ülikoolis kahes programmis, mis keskenduvad

terviseteemadele, täpsemalt reproduktiivtervisele ja terviseiga seotud rändeküsimustele.

Oodatud on tudengid nii meditsiinivaldkonnast kui ka psühholoogia, õiguse, poliitika, lingvistika ja filosoofia erialadelt.

Sedalaadi programmide eesmärk on suurendada teadlikkust üleilmsetest probleemidest, näiteks seoses naiste õiguste, pereplaneerimise, seksuaaltervise ja -õpetuse, nakkushaiguste ning migrantide tervisemuredega.

U4-võrgustik on asutatud 2008. aastal. See toetab oma

eksperdiadmiste ja ressursidega ühiskondlikele probleemidele lahenduste leidmist ning uuenduslike protsesside algatamist hariduses ja teaduses.

Suurt tähelepanu pööratakse ülikoolides altpoolt tulevate algatuste toetamisele, väga oluline on üliõpilaste kaasamine kõikidesse protsessidesse.

Lisaks aitab U4-võrgustik leida häid partnereid programmi «Erasmus+» hariduskoostöös ja «Horisont 2020» teaduskonsortsiumides osalemiseks.

TUDENG KÜSIB

Miks ma pean õppekavadest valima mooduleid?

ENE KÜÜNER

õppeosakonna nõustamiskeskuse õppekorraldusnõustaja

Õppekavad koosnevad moodulitest, mis võivad olla kohustuslikud või valitavad. Suurem moodulite valimise võimalus on bakalaureuseastme üliõpilastel, sest neil on õppekava läbimisel üldjuhul rohkem võimalusi kui teiste õppeastmete üliõpilastel. Ka teistel õppeastmetel peab moodulid valima, juhul kui õppekavas on valitavaid mooduleid.

Moodulid tuleb valida selleks, et õppetulemused läheksid õppekava täitmisel arvesse (et need paigutuksid õppekava kontekstis õigesse kohta). Valitud moodulite järgi hinnatakse õppekava täitmist üliõpilase edasijõudmisel, õppekulude hüvitamise otsuse tegemisel ning õppetootuste ja stipendiumide taotlemisel. Peale selle tekib ÕIS-is lehel «Õppetöö tulemused õppekava kontekstis» hea ülevaade oma õppekava

sooritatud ja sooritamata ainetest. Moodulite valimata jätmise korral ei lähe läbitud ained õppekava täitmisel arvesse, ka ei saa üliõpilased taotleda stipendiume.

Moodulite valimisel on tähtsajad ja nendest tuleb kinni pidada. Bakalaureuseastme üliõpilased peavad peaaegu kõik moodulid valima hiljemalt esimese semestri lõpuks (kui õppekavas ei ole kehtestatud hilisemat tähtaega), kõik teised õppekava moodulid tuleb valida hiljemalt teise aasta sügissemestri lõpuks. Teiste õppeastmete üliõpilastel tuleb valik teha esimese semestri lõpuks, juhul kui neil on õppekavas valitavaid mooduleid.

Moodulite valikut saab bakalaureuseastmes ka muuta, näiteks valida esialgu märgitud kõrvaleriala asemel siiski peaaegu kõik suurendamise võimaluse. Mooduleid uuesti valides tuleb jälgida, kas uute valikute alusel lähevad kõik seni läbitud ained õppekava täitmisel arvesse ja kas õpingud on võimalik lõpetada nominaalajaga. ●

Otsides riulitelt kadunud tõlgendusi

TEADUS

Eesti arheoloogiakogude hoidlariiulitel seisab palju esemeid, mille olemuse, kogumise põhjuse ja kasutusala üle pole mõtiskletud ilmselt kordagi pärast riulile seadmist. Kristiina Johanson püüdis oma doktoritööd kirjutades anda sellistele esemetele tõlgendusi.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Arheoloogia teaduri Kristiina Johanson doktoritöö «Puuduvad tõlgendused. Looduslikud ja jäänukleiuna interpreteeritud esemed Eesti arheoloogiakogudes» teemavalik kasvas välja magistritööst.

Nimelt oli ta oma magistritöös käsitlenud Eestist leitud varreauguga kivikirveid, millest üle 90% on juhuleiud – see tähendab, et nende leidudega ei kaasnunud muid esemeid ja nende mahajäämise põhjused on teadmata. Selliste esemete peale satutakse tihti näiteks põllu kündmisel kohtades, kus ei ole olnud kiviaegset asulat ega matmispaika.

Ühe võimalusena pakkus Johanson magistritöös, et kivikirveid võidi kasutada ka nende valmistamisest palju hiljem. Osa neist on võinud maha jääda hoopis kesk- või uusajal või lausa

19.–20. sajandil. Põhjuseks võivad olla rahvalikud uskumused – nimelt usuti, et kivikirved ja -talvad, tulekivist noad ning noole- ja odaotsad, tuluskivid jm on taevast kukkunud.

Ühe levinud legendi järgi kukkus iga kord, kui välku löi, taevast alla eriline kivi. Seetõttu nimetatakse selliseid kivist leide piksenoolteks ja kirjalike allikate järgi otsustades on need näiteks Euroopas tuntud olnud juba paar tuhat aastat.

«Asusin teavet otsima Eesti arheoloogilisest ja ka folkloorsest materjalist ning leidsin, et Eestiski on usk taevast kukkunud maagilistesse kividesse vähemalt 19. sajandil olemas olnud. Oletades piksenooleusu laia levikut üle Euroopa ning kontaktide laienemist viikingiajast alates, võis eeldada, et seda uskumust tunti ka meie aladel juba viikingiajast peale,» meenutas Johanson.

Edasi uurides selguski, et nii mõnigi kiviaegne kirves on tõepoolest seostatav hoopis hilisema perioodi muististega.

PUUDUVAD TÕLGENDUSED

Kivikirveste juurest jõudis Johanson kivide ja fossiilideni. Nii Eesti folkloor kui ka muu Euroopa lapidaariumid (ennekoike mineraalide, kivimite ja fossiilide meditsiinilistele, maagilistele ja müütilistele omadustele keskenduvad tekstid) ja entsüklopeediad kinnitavad, et «piksenoolteks» on muu hulgas peetud ka ümaraid kive ja fossiile.

Kui teadur hakkas pärast kirjalike allikate läbitöötamist üle vaatama arheoloogilist materjali, selgus, et arheoloogid on üles korjanud ootamatult palju looduslikke kive ja fossiile.

«Fossiilid ja kivid on peamiselt leiu kogudesse jõudnud looduslikult leiud. Lisaks kogutakse väljakaevamistel ja säilitatakse hoidlates looma- ja inimluid ning taimejäänuseid, samuti võetakse pinnasproove – neid säilitatakse luukogudes ja loodusteaduslikes kogudes,» selgitas Johanson.

Paljude leiu kogudes säilitatavate kivide ja fossiilide kohta ei ole kuidagi võimalik öelda, mis võis olla arheoloogi sündinud neid koguma.

Doktoritöös pakkus Johanson ühe võimaliku ajendina akadeemilist tausta. Kaevandis märgatavate looduslike leidude

tähenduse üle võib mõnda uurijat panna mõtisklema näiteks kohaliku folkloori või geoloogilise ajaloo tundmine.

Nõukogude aja ratsionaalsete otsuste taustaks oli ka üldine akadeemiline õhustik. Kogumise ja detailse dokumenteerimise väärseks peeti siis pigem leide, mis andsid teavet kunagise asula või matmispaiga kasutusaja või iseloomu kohta.

«Kindlasti on oluline olnud kaevamistöõde iseloom. Näiteks päästekaevamiste tempo on sageli kiirem kui probleemkaevamiste oma ning nii ei pruugita looduslikele leidudele erilist tähelepanu pöörata,» mõtiskles Johanson.

Samuti võib valikut mõjutada kaevamiskeskond. Põhja-Eesti paealadel on fossiile ka moreenis palju rohkem kui Lõuna-Eestis ning neid ei ole kaevamistel enamasti erilisteks leidudeks peetud.

PALJUDE LEIUKOGUDES SÄILITATAVATE KIVIDE JA FOSSIILIDE KOHTA EI OLE KUIDAGI VÕIMALIK ÖELDA, MIKS NEED KOGUTI.

See, mille poolest peetakse leide eriliseks, oleneb teaduri hinnangul kõige enam kaevajast. Johanson sõnul vaadatakse üldiselt esimesena seda, kas looduslikuna tunduval esemel võib olla mingitki märki inimsekkumisest. Tähelepanu äratavad näiteks ümmargused

kivid, mida loodusest naljalt ei leia, või kivid, mille pinnal on näha lihvimisjälgi.

«Mõned arheoloogid mõtlevad ka sellele, kas kivi või fossiil võib olla kohalikus pinnases olemas. Leiuna võetakse kive üles näiteks turbapinnasest, kus looduslikult ei tohiks kive olla. Osa väljakaevamistel kogutud kividest otsustatakse hiljem leide pestes ja leiunime-

kirja koostades siiski kõrvale jätta, nende kohta on aga raske tagantjärele mingit oletust teha,» rääkis ta.

Nii tänapäeval kui ka varasemal ajal on inimesi pannud fossiile ja veeriskive koguma ebaharilik või ligitõmbav välimus. Johanson kasutas oma >>

FOTOD: X ERAKOGU

VASAKUL POOL ON VIIMSI RAUAAEGSEST TARANDKALMEST NING PAREMAL IRU PRONKSI- JA RAUAAEGSEST LINNUSEST LEITUD GASTRÖPOODI (TEO) FOSSIIL. VIIMAST ON KASUTUSJÄLGEDE JÄRGI OTSUSTADES ILMSLT KANTUD NAHARIBA OTSAS JA TÖENÄOLISELT ON TEGU AMULETIGA.

» doktoritöös sellest rääkides väljendit *kivimaania*, mis peale silmatorkava välimusega kivide kogumise vajaduse hõlmab ka kalduvust omistada neile üleloomulikke omadusi.

Selle taustana käsitas teadur inimestele universaalseid kognitiivseid mustreid. Nimelt on inimestele universaalselt omane kontraintuitiivsus ehk kalduvus omistada elututele esemetele elavate objektide omadusi.

Lisaks tuli arvestada vähemalt keskaegset, aga küllap juba varemgi levinud arusaama Maast kui elavast organismist, kus nii kividel, taimedel kui ka loomadel oli ülesanne teenida inimest kui neist kõrgemat olendit.

MAAGILISED OMADUSED

Samuti on inimestele omane maagiline mõtlemine, loodusest seoste otsimine selleks, et leida lahendusi probleemidele, näiteks haigustele või nõidusele. Sarnasusmaagia printsiibi järgi sobisid näiteks kollased kivid ravima kollatõbe, punased peatama verejookse jne.

«Selles mõttes jätkub kivimaania oma kontraintuitiivsete juurtega ju tänapäevani. Inimesed otsivad mererannast auguga kive, sest usutakse, et need toovad õnne, ning kõikvõimalikud kristallipoed pakuvad võimalust tulla ja tunda ära «oma kivi»,» märkis Johanson.

KRISTIINA JOHANSON

Sellest teemast tuletas teadur doktoritöö ühe uurimisküsimuse. Nimelt uuris ta lähemalt ka seda, milliseid uuritud esemetest võidi kasutada igapäevamaagias. Seni puudus Eesti arheoloogiakogudes selline leiukategooria ning kogutud materjali põhjal selgus, et meie arheoloogilised kontekstid peaksid sisaldama hoopis enam kaitse- ja ravimaagilistes toimingutes kasutatud esemeid.

«Igapäevamaagias kasutatud esemete otsimine arheoloogilises materjalis oli loogiline samm edasi mitmest uurimisteemast, millega olin varem tegeelnud. Näiteks kivist kirveste pidamist «piksenoolteks» olin uurinud juba magistratöös raames ja Eesti Rahva Muuseumis olin läbi vaadanud rahvameditsiini kogu,» jutustas Johanson.

Just ERM-i kogu ravikivid ja loomade kehaosad, mida on kasutatud rahvapärastes

MIDA ROHKEM SUUDETAKSE MAAGIAS KASUTATUD ESEMEID TUVASTADA, SEDA LIHTSAM ON NEID TULEVIKUS ÜLES LEIDA.

maagilistes ravivõtetes, andsid uurijale vihje, et maagilistes toimingutes kasutatud esemete mitmekesisus võib olla väga suur. Kahtlemata innustas Johanson ka folkloorne aines, millega ta oli tegeelnud juba magistratöös ajal.

Eesti ja muu Euroopa kesk- ja uusaegsed kirjalikud allikad näitasid maagilistena kasutatud esemete suurt variatiivsust. Sealt jõudis Johanson loogili-

selt ka arheoloogilise materjali ja küsimuseni, miks tuuakse selles nii vähe esile maagilistes toimingutes kasutatud esemeid.

«Nii kirjalikele, folkloorsetele kui ka etnograafilistele allikatele toetudes tekkis õigustatud oletus, et ehk me lihtsalt ei suuda maagilisi esemeid arheoloogilises materjalis tuvastada. Mina keskendusin oma otsingutes veeristele, fossiilidele ja varasematele kiviesemetele, ent tegelikult võiks maagilistes praktikates kasutatud esemeid otsida ükskõik mis laadi esemete hulgast,» rääkis ta.

SELGEMAD MUSTRID

Hea näide on eesti rahvausundis tõrjemaagias kasutatud rauast noad ja nõelad, ennustamisel tarvitatud sõelad, ravimisel kasutatud rahvariidevööd või sõled, rääkimata näiteks kontaktmaagias kasutatud kivikestest, mille puhul olid olulised kogumise asjaolud – aeg ja koht – ning vahel ka välimus.

«Meie kategooriad on pigem kirjeldavad, kokku lepitud ja üldjoontes kõigile sarnaselt arusaadavad, näiteks savinõukild, sõlg jne. Küll aga arvan, et arheoloogid peaksid igapäevamaagias kasutamise võimalusele kaevamisel tähelepanu pöörama ning oma kahtlused vähemalt leiunimekirjades ära märkima,» pakkus Johanson.

Mida rohkem suudetakse võimalikke maagilistes toi-

mingutes kasutatud esemeid tuvastada või vähemalt nende olemasolu kohta oletusi teha, seda paremini võiksid teaduri sõnul avaneda need mustrid, mis omakorda võimaldavad edaspidi selliseid esemeid kindlamalt tuvastada.

Muidugi teatakse, et inimesed on alati kasutanud mingeid esemeid igapäevamaagiaks, aga neid ei ole arheoloogilise materjali hulgas. Johanson doktoritöö eesmärk oligi tuua see probleem arheoloogide teadvusesse.

«Kui dokumenteeriksime kaevamistel detailsemalt ka selliseid leide, mida me võib-olla esialgu peame prügiks, leiaksime igapäevamaagias kasutatud esemeid rohkem või suudaksime neid vähemalt paremini tuvastada,» avaldas ta lootust.

Ta töö näiteks Soome arheoloogi Sonja Hukantaivali tegevuse. Kui Hukantaival hakkas üle kümne aasta tagasi tegelema ehitusohvrite teemaga, ei olnud selle kohta väga palju materjali, aga 2016. aastaks, kui ta kaitses sel teemal doktoritöö, oli sellega seotud esemete arv märkimisväärselt kasvanud.

«Põhjus oli väga lihtne: ta rääkis inimestele, et kesk-aegse hoone vundamenti alt leitud hobusekolju võib viidata ehitusohvrile, ning loomaluid, mida seni oli kaevandi alalt lihtsalt kokku kogutud, hakati dokumenteerima täpsemalt. Kui teised arheoloogid leiavad minu tööst inspiratsiooni, võiks tegelik igapäevamaagia uurimine arheoloogilise materjali põhjal Eestis ju tegelikult alles alata!» U

1968. aasta meele- avaldused tähistasid sulaaja lõppu ülikoolis

ALMA MATER

1960. aastate keskel ja teisel poolel oli rahutusi nii USA-s kui ka Euroopas – näiteks astusid Pariisi üliõpilased 1968. aasta mais välja ülikooli administratsiooni vastu ja mõnes mõttes igasuguse võimu vastu üldse. Olukord kujunes sedavõrd teravaks, et rääkima hakati juba «tsivilisatsiooni kriisist».

MIHKEL TRUMAN
ajakiri@ut.ee

Nõukogude Liidus polnud sellised laiaulatuslikud demonstratsioonid mõistagi võimalikud. Riiklikud kontrolli- ja repressiivmehhanismid olid juba rahutuste esimeste ilmingute puhul tõhus takistus. Teisalt puudus suurel hulgal tudengitel ka otsene soov mässata.

Stalini surmale järgnenud poliitilise režiimi lõdvenemine oli tekitanud paljudes lootuse, et nõukogude korrale on võimalik anda inimlikum sisu ja vorm. See aga ei tähendanud, et üliõpilased poleks stalinismiaja lõppedes kasutanud võimalust väljendada oma vastalistsust.

Näiteks täheldasid partei funktsionäärid 1956. aasta hilissügisel, et Ungari üles-

tõusu ajal ja järel aktiveerusid Tartus «vaenulikud elemendid». Ühiselamutes toimusid «nõukogudevastased vestlused» ja lauldi «otseselt kontrevolutsioonilisi laule». Sellest võtsid teiste seas osa ka kommunistlikud noored.

Haruldane polnud ka esitada poliitiliste ainete loengutes kiuslikke küsimusi. Näiteks võisid üliõpilased uurida: «Kuidas saab sotsialism kogu maailmas võita, kui Nõukogude Liit sõlmib pikaajalisi lepinguid kapitalistlike riikidega?».

1960. aastatel hakkasid täiskasvanuikka jõudma need noored, kel puudus isiklik kontakt iseseisva Eesti Vabariigiga ning kes olid stalinismiaastail olnud lapsed ega kogenud hirne nii nagu nende vanemad.

Koos Stalini surmale järgnenud režiimi haarde lõdvenemisega kujunes olukord, mis

andis võimaluse ja vabaduse lugeda lääne kirjanikke, tunda huvi lääne kultuuri ning sealse poliitilise ja filosoofilise mõtte vastu.

Just see vabadusetunne ja sellega kaasnenud optimism sai ajendiks, miks võrreldes varasemate kümnenditega astuti meelsamini nii kommunistliku noorsooühingusse kui ka kommunistlikku parteisse.

Nimelt loodeti liikmesuse kaudu neid organisatsioone üldisema «inimnäolise sotsialismi võimalikkuse» optimismis seestpoolt moderniseerida ja liberaliseerida.

Paraku purustas helgema tuleviku lootused 1968. aasta kevadel puhkenud Praha ülestõusu julm ja külmavereline mahasurumine. Just Tšehhoslovakkias toimunu sai otseseks põhjuseks, miks teiste Nõukogude Liidu liberaalsemalt

ESIMESED ÜLIÕPILASPÄEVAD 1965. AASTAL.

meelestatud tudengite kõrval aktiveerusid ka Tartu Riikliku Ülikooli üliõpilased.

Pikalt vindunud pettumus- ja protestimeeleolud lahvatasid sama aasta 19. oktoobri õhtul toimunud üliõpilaspäevade tõrvikurongkäigus. Kuigi tudengikolonnid kanti ülikooli komsomolikomitee ettekirjutatud sisuga loosungeid, leidis nende kõrval ka tudengite omal algatusel maalitud üleskutseid.

Näiteks oli näha plakateid «Ainult Hiina taskulamp näitab õiget teed kommunismile!», «Jänkid, kasige Peipsi taha!», «Elagu meie valitsuse peen välispoliitika!» jne. Õppejõud, kellele oli tehtud ülesandeks pidada üritusel korda, hoidusid rongkäigust targu eemale.

Tõrvikurongkäigule järgnes kontsert, kus ansambli Peoleo solist, Tallinna Kunstiinstituudi graafikatudeng Henno Käo esitas kahemõttelise laulukese «Turismireis Sahhalinile». See jutustas riiklikult saarele komandeeritud noormehest, kellele ei lubatud pärast naasta. Kuuldavasti jätkus rahvuslike meeleolude avaldamine ka öösel. Hommikul leiti rikutuna Lenini portree ja ühe kesklinna maja seinale oli kirjutatud loosung «Elagu vaba Eesti! Maha isevalitsus!».

Seega oli võimude poolt hoolikalt silmas peetud sündmus kontrolli alt väljunud ning andis julgust sarnasteks väljaastumisteks ka Tallinna kõrgkoolide üliõpilastele. 28. oktoobril Tallinnas demonstreeritud

loosungid olid poliitiliselt veelgi otsesõnalisemad: «Venelased, Kuu peale», «Vabadus väikerahvastele», «Usk kommunismi võitu – oopium rahvale» jne.

Tagantjärele võib pidada omamoodi õnnelikuks juhuseks, et Soome üliõpilaste radikaalne väljaastumine, mis päädis Helsingi vana üliõpilasmaja hõivamisega 25. novembril 1968, toimus Tartu ja Tallinna sündmustest kuu aega hiljem. Muidu võinuks siinsedki sündmused Soome tudengite eeskujul võtta radikaalsema ilme ja see tähendanuks tõenäoliselt juba ka laialdasemaid repressioone.

Loe täispikka artiklit veebist: www.ajakiri.ut.ee.

Psühholoogia kiirkursus ameeriklaste eriilmelises kultuuris

REISIKIRI

Ameerika Ühendriikide nimes endas on juba vihje selle riigi olemusele. Pole olemas ühte USA-d, vaid see koosneb nii paljudest inimestest, looduskooslustest ja kultuuridest, et on isegi raske mõista, kuidas see kõik üheks riigiks on koondunud.

KERTTU-LIIS KLAAR

teise kursuse psühholoogiatudeng

Imselt pole paljude jaoks uudis, et Tartu Ülikoolis on hulk erialasid keskendunud rohkem teooriale kui praktikale. Nii on ka psühholoogias, kus näiteks üks esimesi mahukamaid aineid, nõustamise põhialused, on olemuslikult väga praktiline, kuid keskendub rohkem teooriale.

Endalegi ootamatult õnnestus mul aga ühe suvega panna paljud sellest ainekast saadud teadmised ka praktikasse. Kohtusin paari kuu jooksul sadade eriilmeliste ameeriklastega otse nende kodus, kus turvalises keskkonnas jutustati mulle vabalt oma elu röömudest ja probleemidest.

Ameeriklased on tagasihoidlike ja kinniste eestlastega võrreldes uskumatult

avatud. Nende kogemusi, elulugusid ja ise-loome nähes õppisin ühe suvega inimesi senisest tunduvalt paremini mõistma. Ühtlasi pani see rohkem väärtustama igapäevaseid asju nagu tervis, perekond, sõbrad ja turvalisus.

Nüüdseks olen Southwestern Advantage'i raamatute müümise programmiga käinud üle suure lombi kahel korral. Tunne on aga selline, et kummalgi aastal nägin kaht täiesti erinevat riiki ja kultuuri, kus inimesed erinesid üksteisest nagu öö ja päev.

Esimesel aastal olin Texasel El Paso linnas, mis on täis sõjaväelasi ja mehhikulasi. Inglise keelega sai küll ilusti hakkama, kuid kohalike peredega suhtlemiseks >>

ROHELISES JA LOPSAKAS OHIOS ON INIMESED ÜLDSE MITTE HALVUSTAVALT ÕELDES MÄRKSA LIHTSAMAD.

» õppisin juurde ka hispaania keelt. Vastasel korral oleks dialoog vanemate põlvkondadega kujunenud pigem kätega vehkimise harjutuseks.

SÕJAVÄGI JA KÕRB

El Paso asub kohe Mehhiko piiri ääres Chihuahuas kõrbes. Rohelusega harjunud eestlasel tekkis kogu sealse näilise tühjuse tõttu kohati väga suur ebamugavus. Uskumatu, kuidas mind suutis rõõmustada üks väike piparmündipõõsas, mida kord ühes aianurgas silmasin!

Peale mehhiklaste ja mõne üksiku kaktuse koosneb El Paso peamiselt sõjaväelastest ja nende peredest, kes annavad tugevalt tooni kogu linnale. Nimelt asub seal Fort Blissi sõjaväebaas koos lennujaama ja kõige selle juurde kuuluvaga.

«Kõik selle juurde kuuluv» tähendab USA mõistes väga paljut: baasi enda alla kuulub ruutkilomeetrite viisi maad, lennujaam, linna läheduses olevad õppusealad, laod jms. Peale selle on sõjaväelastele ehitatud terved suured linnaosad. Ainu-

üksi algkool on sõjaväebaasi elanike laste jaoks vähemalt viis.

Selliste linnaosade kodudes käies oli aga ehk kõige veidram ja vahel ka kurvem see, et ootamatult paljud pered koosnesid üksnes naistest ja lastest. Igas mitmendas kodus ootab naine koos lastega pingsalt tagasi oma meest ja isa, kes on ära juba kaheksandat või üheksandat kuud.

Selliste perede liikmed on äärmiselt otsekohesed, konkreetsed ja ausa ütlemisega. Vähe on neid, kellel ei oleks olnud kokkupuudet lähedaste kaotamisega. Mitu kuud niisuguste

USA ON NII SUUR, ET SUUREM OSA AMEERIKLASTEST EI OLE KORDAGI OMA OSARIIGISTKI VÄLJAS KÄINUD.

peredega suheldes tekkis ka päris hea aimdus sellest, miks USA-s suhtutakse sõjaväelastesse ja veteranidesse niivõrd ülevoolava austusega.

Möödunud suvel käisin taas Southwesterni müügitööd tegemas, kuid seekord hoopis teistsuguses keskkonnas ja teistsuguses USA-s. Tühi kõrb

EL PASOS OLEKS MAJADE ÜMBRUSE LOOMISEL NAGU ROHELINE VÄRV TÄIESTI ÄRA UNUSTATUD. VAID KOHATI LEIDUB MÕNI PALM VÕI KAKTUS.

ja suurlinn vahetusid rohelise, lopsaka ning maainimesi täis koha vastu. Kui El Pasost ei ole eriti mõtet oma nina ümbritsevasse kõrbesse pista, siis Ohio koosneb pigem hajali asuvatest väikestest küladest ja farmidest.

ROHELUS JA LIHTSUS

Peale keskkonna ja ilmastiku oli suur vahe ka inimestes. Üldse mitte halvustavalt öeldes

on Ohios inimesed märksa lihtsamad.

Sealse maapiirkonnas kodust kodusse käies sai kiiresti selgeks, et kuigi üksteisest elatakse kaugel, tuntakse naabreid ja üldse ümbritsevat rahvast märksa paremini. Muidugi aitas asjale kaasa ka see, et nii mõnigi küla koosnes

nagunii üksteisega mingil moel suguluses olevatest inimestest.

Raamatute müüjana sadade kohalike peredega suheldes torkas silma, kuidas ameeriklaste meelelaad erineb meie omast. Väikeses Eestis on täiesti loogiline, et peale enda ajaloo õpime koolis ka kõikide lähiriikide ja terve maailma kujunemislugu. USA on aga nii suur, et see ongi kogu nende maailm, millest paljudele piisab terveks eluajaks. Suurem osa ameeriklastest ei ole kordagi oma osariigistki väljas käinud.

Kuuldes Eesti tasuta kõrgharidusest, koolisüsteemist, tervishoiust ja kõigest muust, mis meile tundub igati loomulik, avaldasid paljud naljatades soovi Eestisse kolida. Seda tegid nii need, kes elasid prahti täis, sarade moodi hoonetes, kui ka need, kelle häärberit ehtisid sambad ja iluaiaid.

Mida rohkem olen reisinud ja kohalike elanikega suhelnud, seda enam olen aru saanud, kui hea on ikkagi elu Eestis. Igast USA-s toimunud kohtumisest ja igast kultuurist on midagi endaga kaasa võtta ning see rikastab teadmisi ja suhtumist nii personaalsel kui ka professionaalsel tasemel. Ent mida enam ringi reisin, seda kindlam on tunne, et soovin elama jääda Eestisse.

Loe täispikka artiklit veebist: www.ajakiri.ut.ee.

ÕPPIMA USA-SSE

Üliõpilasvahetuse konkursid 2019/20. õppeaastaks toimuvad jaanuarist maini.

15. jaanuarini saab esitada taotlusi, et minna ISEP-i kaudu õppima välisülikoolidesse üle kogu maailma. ISEP on ülemaailmne ülikoolide võrgustik, kuhu kuulub üle 320 ülikooli, millest umbes pooled asuvad USA-s.

ISEP Exchange'i programm tagab välisülikoolis tasuta õppe, majutuse ja toitlustuse või toidustipendiumi. Kulutused reisile, viisale ja õppematerjalidele peab kandma üliõpilane. Üldjuhul on kohustuslik osta ka ISEP-i tervisekindlustus. See on umbes 90 USA dollarit kuus ja tuleb osta terveks välisõpingute ajaks korraga välja.

Kandideerimistasu 425 USA dollarit peavad maksma tudengid, kelle on välja valinud TÜ stipendiumikomisjon. Üliõpilane maksab selle otse ISEP-ile kahes osas: 100 dollarit avalduse esitamisel ja 325 dollarit siis, kui ISEP on leidnud sobiva ülikooli ning üliõpilane kinnitab, et soovib asuda sinna õppima.

ISEP Exchange'i programmi põhikonkurss on jaanuaris. Kandideerida saab TÜ rahvusvahelise õpirände keskuse kaudu. Juhul kui esimeses kandideerimisvoorus jääb vabu kohti, võib õppeaasta lõpus (enamasti mais-juunis, vahel ka augustis) toimuda lisakonkurss järgmise õppeaasta kevadsemestriks.

Kandideerimisel tuleb esitada kuni 10 ülikooli pingerida. Lõplik otsus üliõpilase vastuvõtmise kohta tehakse välisülikoolis. Vastuvõtuotsused selguvad üldjuhul kahe kuni kolme kuu jooksul.

Peale jaanuaris toimuva ISEP-i programmi taotlusvooru saavad USA-huvilised osaleda veebruaris üliõpilasvahetuse konkurssidel, et kandideerida Charlestoni, Nebraska Wesleyani, West Virginia ja Salisburi Ülikooli. Programmi «Erasmus+» üleilmse õpirände kandideerimistähtjad on märtsis.

Rohkem teavet ja täpsed tingimused on veebiaadressil ut.ee/kaimasolevad-konkursid.

FOTO: PIXABAY.COM

NUTISEADMEST ON SAANUD TAVALINE TARBESE, KUID DIGITEENUSED ON VEEL PALJUDELE ARUSAAMATUD.

Millised on tarbija õigused, kui seade pole enam nutikas?

Kui veel mõni aasta tagasi tundus ise toitu telliv külmkapp või isesõitev auto tavatarbija jaoks kauge tulevikuna, siis nüüd on selliste asjade kasutuselevõtt juba enesestmõistetavam.

PIIA KALAMEES
tsiviilõiguse dotsent
KARIN SEIN
tsiviilõiguse professor

Ehkki praegu veel niisuguseid külmkappe ja autosid massiliselt ei kasutata, leidub arvukalt muid

nutikaid tooteid, millega puutub iga päev kokku arvestatav hulk tarbijaid.

Peale mobiiltelefonide võib näidetena nimetada nutikelli ja aktiivsusmonitore, aga ka digitaalse navigatsioonisüsteemiga autosid. Mõlemat kaubarühma iseloomustab asjaolu, et need on kasutatavad ka ilma digitee-

nuse toeta, kuid nende võimaluste täielikuks ärakasutamiseks on vaja ka digiteenust.

Aktiivsusmonitor on võimaline lugema ilma mobiiltelefonis või arvutis töötava rakendusega küll samme, näitama kellaaega ja kulutatud kaloreid ning mõõtma pulssi, kuid selleks, et tarbija

saaks oma seadmest täit kasu, peab see ühenduma vastava rakendusega. Tänu sellele võib peale muu info näha ka näiteks unekvaliteedi ja treeningute andmeid. Täpselt samuti vajab nutikas auto ühendust serveriga, mis võimaldaks alla laadida navigatsioonisüsteemi kasutamiseks vajalikke kaardiuuendusi.

Õiguslikud probleemid saavad alguse asjaolust, et aktiivsusmonitori rakenduse väljatöötaja ega käigushoidja ei ole enamasti mitte müüja (näiteks Tallinna Kaubamaja), vaid monitori tootja (näiteks Garmin) või hoopis keegi kolmas isik. Samuti ei paku navigatsioonisüsteemi uuendusi tarbijale mitte Eestis asuvad automüüjad, vaid pigem välismaised autotootjad.

MIDA TEHA?

Mis saab siis, kui tarbija aktiivsusmonitor ei saa enam rakendusega ühendust või ei võimalda teenusepakkuja tal enam oma nutikasse autosse kaardiuuendusi laadida?

Tavapäraste kaubamüügi- lepingute korral peab müüdav asi vastama lepingu tingimustele; kui ei vasta, võib tarbija müüja vastu kasutada õiguskaitsevahendeid, näiteks olulise rikkumise korral taganeda müügi- lepingust ja nõuda kauba eest tasutud raha tagasi.

Nutikate kaupade korral aga tekib küsimus, kas müüja võlgneb tarbijale peale kvaliteetse asja ka selle asja täielikuks toimimiseks vajaliku ja korraliku digiteenuse. Kehtiva õiguse kohaselt peavad müüdal esemel olema teatud omadused,

mis võimaldavad seda kasutada tavapärasel viisil.

Eelmainitud serveriühendusprobleemide korral aga ei pruugi sugugi tegemist olla seadme füüsilise puudusega, vaid viga võib olla hoopis serveris või uue tarkvara koodis. Nii tekib kohe küsimus, kas müüja peaks vastu-

EHK REGULEERITAKSE UUTE ÕIGUSAKTIDEGA SELGESTI, KES JA MIS TINGIMUSTEL VASTUTAB NUTIKA SEADME DIGITEENUSE PUUDUSTE EEST.

tama ka selliste väljaspool tema müüdüd asja asuvate probleemide eest.

Eesti õiguse järgi pole see siiani veel üheselt selge ning vastus on suuresti sellest, milles nutiseadme müüja ja tarbija on kokku leppinud. Näiteks kas müüja on lubanud, et tarbijal on võimalus oma seadet koos rakendusega kasutada?

Kui sellist kokkulepet poolte vahel pole, on küllaltki tõenäoline, et nutikat seadet toetava digiteenuse puuduste korral ei saa rääkida müüja kohustuse rikkumisest, mis võimaldaks tarbijal kasutada tema vastu õiguskaitsevahendeid.

Pidades silmas, et müüja võimuses ei ole osutada digiteenust, on selline lahendus ka mõistetav – kujutlegem näiteks, et aktiivsusmonitor on ostetud mõnest suurest elektroonika- poest, mis müüb kõike, alates lokitangidest ja lõpetades sügavkülmikutega.

KEERULINE KOHTUTEE

Tarbija järgmine loogiline samm on proovida oma raha tagasi saada selle isiku käest, kes osutab digitaalset teenust ehk hoiab aktiivsusmonitori rakendust

töös või pakub navigatsioonisüsteemi kaardiuuendusi. Aga ka see pole nii lihtne.

Esiteks asuvad selliste teenuste pakkujad tavaliselt välisriigis, võimalik, et väljaspool Euroopa Liitu (EL). See aga muudab nende vastu kohtusse pöördumise ülimalt keeruliseks.

Teiseks ei ole kindel, et tarbija on rakenduse kasutamiseks nõusolekut andes sõlminud lepingu, mis kohustaks teenuse osutajat tõesti ka vastavat teenust osutama. Seega ei pruugi olla võimalik üldse tuvastada, et teenuse pakkuja oleks oma kohustusi rikkunud.

Kolmas ja peamine takistus on aga see, et tegelikult ei ole tarbija ju teenuse osutajale (näiteks Garminile) mingit raha maksnud ja seepärast ei ole tal ka lootust müüjale makstud summat teenuse osutajalt tagasi saada.

Et Eestis ja ka teistes EL-i liikmesriikides õiguskorrad sellistele probleemidele seni konkreetset lahendust ei paku, peetakse EL-is praegu arutelusid kahe tarbijalepinguid käsitleva direktiivi, tarbijalemüügi- lepingute direktiivi ja digitaalse sisu üleandmise lepingute direktiivi eelnõude üle.

Loodetavasti reguleeritakse nende õigusaktidega selgesti, kes ja millistel tingimustel vastutab tarbija ees nutika seadme digiteenuse puuduste korral. Kuni aga ühtne kord puudub, jääb loota asjaomase kohtupraktika tekkimisele Eestis. **U**

IN MEMORIAM

OTTO KAISER

30.11.1924–14.12.2017

14. detsembril möödus aasta sellest, kui meie seast lahkus suur teoloog, filosoof, õpetaja ja Eesti sõber, Salzburgi, Jena ja Tartu Ülikooli audoktor professor Otto Kaiser.

Otto Kaiser sündis 30. novembril 1924. aastal Saksamaal, Prenzlau. Ta asus teise maailmasõja ajal asus ta õppima Berliini Sõjameditsiini Akadeemiasse, saadeti aga idarindele, kus ta osales lahingutes nii Velikije Luki lähedal kui ka Poola aladel. Pärast haavataamist ning sõjast saadud sügavat eksistentiaalset ja religioosset kogemust (nagu Kaiser ise ütles) asus ta Tübingeni Ülikoolis teoloogiat õppima. Tema õpetajate hulka kuulusid vanatestamentlased Artur Weiser, Ernst Würthwein ja Karl Elliger, egiptoloog Hellmut Brunner, praktiline teoloog Adolf Köberle, filosoof Wilhelm Weischedel ja semitist Otto Rössler. Õpingutele järgnesid vikaariaastad Balingenis (1952–1954) ja assistendiaastad Tübingenis (1954–1958).

Ehkki Kaiserile pakuti promoveerumise võimalust ka süstemaatilise teoloogia alal, valis ta Vana Testamendi teaduse ning promoveerus ja habiliterus kiire tempoga: doktoritöö oli «Mere müütiline tähendus Egiptuses, Ugaritis ja Iisraelis» («Die mythische Bedeutung des Meeres in Ägypten, Ugarit und Israel», 1956, avaldatud 1959, 2. trükk 1962) ja habili-

FOTO: ERAKOGU

tatsioonitöö «Kuninglik sulane: traditsiooniloolis-eksegeetiline uurimus Deuterotelesaja Ebed Jahve laulude kohta» («Der königliche Knecht: Eine traditions-geschichtlich-exegetische Studie über die Ebed-Jahve-Lieder bei Deuterotelesaja», 1958, avaldatud 1959).

Otto Kaiser oli väga viljakas kirjutaja, sadade artiklite ja kümnete raamatute autor. Kahe põlvkonna saksa teoloogide jaoks on olnud möödapääsmatud Kaiseri «Vana Testamendi sissejuhatuse» viis trükki («Einleitung in das Alte Testament», viimane trükk 1984) ning uuendatud kujul veel kolmeköiteline väljaanne («Grundriß der Einleitung», 1992, 1994), tuntud on ka kolmeköiteline «Vana Testamendi Jumal ehk Vana Testamendi teoloogia» («Der Gott des Alten Testaments», 1993, 1998, 2003), mille teine köide on kirjutatud külalisprofessorina Tartus.

Äärmiselt mõjukas on olnud Kaiseri Jesaja raamatu 1.–39. peatüki kaheköiteline kommentaar sarjas «Das Alte Testament Deutsch» (esma-trükkid 1960 ja 1973), millega ta avas prohvetiraamatud radikaalsele redaktsiooni-kriitikal ning praeguseks Vana

Testamendi teaduses tavaliseks saanud hilisele dateerimisele, samas tõstis ta oma eksistent-sialistliku lähenemisviisiga prohvetikirjanduse hermeneu-tika uuele tasemele. Kaiser pani aluse kahele olulisele kogu-teosele – «Die Umwelt des Alten Testaments» ja «Jüdische Schriften aus hellenistisch-rö-mischer Zeit» –, millega ta kuu-lub nende pioneeride hulka, kes tõstsid Vana Lähis-Ida ja varase juudi kirjanduse tähtsuse Vana Testamendi teaduse ja teoloogia jaoks väärilisele kõrgusele.

Lisaks prohvetiraamatute ja muu kirjanduse eksegeesile andis Kaiser otsustava impulsi apokrüüfide, eriti tarkus-kirjanduse uurimiseks, sest tegeles oma elu viimased paarkümmend aastat nii Jeesus Siiraki raamatu ja Saalomoni tarkuseraamatu kui ka Iobi ja Koguja raamatutega. Tema arvukate õpilaste hulgas on kõige rohkem neid, kes promoveer-sid Marburgi Ülikoolis Iobi raamatu tekkeloo eri aspektide teemal, sealhulgas noorim promoveerunu, siinse meenu-tuse autor (2008).

Loomingulisest viljakusest annab tunnistust veel 2013. aastal ilmunud «Iisraeli üks Jumal ja maailma väed. Jumala tee Vanas Testamendis oma rahva isandast kogu maailma isandaks» («Der eine Gott Israels und die Mächte der Welt. Der Weg Gottes im Alten Testament vom Herrn seines Volkes zum Herrn der ganzen Welt») ning 2015. aastal avaldatud mõne-sajaleheküljeline juhatus Alek-sandria Philoni juurde («Philo

von Alexandrien. Denkender Glaube – Eine Einführung»).

Otto Kaiser oli kõige paremas mõttes vana kooli teadlane, kes sai osa omal ajal maailma eeskujulikemast Saksa kooliharidusest ja õppis suurte saksa teoloogide käe all. Tal oli avar silmaring, ta osales aktiivselt ühiskondlikus elus ning kirjutas ja pidas loenguid nii Vana Testamendi, semitistika kui ka süstemaatilise teoloogia, praktilise teoloogia, filosoofia, antiikajaloo, klassikalise filoloogia, muusika ja muudel aladel.

Tema õpilasi on põhjapanevalt kujundanud igapäevased pikad dialoogi- ja monoloogi-

rikkad jalutuskäigud Burgwaldis või Marburgi uues botaanika-aias, lugematud silmaringireisid Itaaliasse, Kreekasse ja mujale. Aastakümneid pidas Otto Kaiser oma kodus Marburgi linna servas privaateid filosoofilisi seminare; nendel käsitletud teosed leidsid varem või hiljem väljundi ka ühes või teises artiklis ja raamatus.

Eestis on Otto Kaiser olnud paljudele õpetajaks, sest aastatel 1995 ja 1997 oli ta kokku kaks semestrit Tartu Ülikooli usuteaduskonna külalisprofessor, aidates 1991. aastal taasavatud teaduskonda üles ehitada. Tartus pidas ta

hiljemgi korduvalt ettekandeid. 1996. aastal valiti Kaiser Tartu Ülikooli audoktoriks, mille ta oli ära teeninud nii akadeemiliselt kui ka Eesti väarika esindajana Saksamaal. Tema loengutest on osa saanud teoloogid, filosoofid, klassikalised filoloogid ja teised. Nii Marburgis kui ka Tartus on Kaiserit kui erakordset õpetajat peale allakirjutanu kogunud ka Tallinna Tehnikaülikooli professor Rainer Kattel ja Rostocki Ülikooli värsked juuniorprofessor Johann-Christian Pöder.

Urmas Nõmmik, usuteaduskonna Vana Testamendi ja semitistika dotsent

DOKTORITÖÖD

11. jaanuaril kell 10.15 kaitseb **SIGNE IVASK** meedia ja kommunikatsiooni erialal doktoritööd «The Role of Routines, Demands and Resources in Work Stress Among Estonian Journalists» («Rutiinide, nõudmiste ja ressursside roll Eesti ajakirjanike tööstressis»). Kaitsmi-

ne toimub TÜ senati saalis. Juhendaja Kadri Ugur, oponent professor Tamara Witschge (Groningeni Ülikool, Holland).

21. jaanuaril kell 16.15 kaitseb **EHSAN EBRAHIMI** informaatika erialal doktoritööd «Post-Quantum Security in the Presence of Superposition

Queries» («Krüptograafiliste konstruktsioonide turvalisus superpositsioonipäringute vastu»). Kaitsmine toimub J. Liivi 2–405. Juhendaja professor Dominique Unruh, oponentid Frédéric Dupuis (LORIA, Prantsusmaa) ja Marc Kaplan (VeriQloud, Prantsusmaa).

TÜ SIHTASUTUSE STIPENDIUMID

ERNST JAAKSONI MÄLESTUSFONDI STIPENDIUM – stipendiumi suurus on 18 000 eurot. Ernst Jaaksoni mälestusfondi eesmärk on toetada välismaal kraadiõppes õpinguid või teadusuuringuid jätkavaid doktorante, teadureid ja õppejõude. Stipendiumi saaja peab olema Tartu Ülikooli doktorant või doktorikraadi kaitsnud kuni 41-aastane Tartu

Ülikooli teadur või õppejõud ja tema uurimistöö peab kuuluma valdkondade poolt sihtasutusele esitatud prioriteetsesse teadusvaldkonda. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. veebruar.

PROFESSOR PEETER TULVISTE MÄLESTUSFONDI STIPENDIUM – stipendiumi suurus on 5000 eurot. Stipendiumi saaja peab olema kuni

40-aastane magistri- või doktorikraadiga Tartu Ülikoolis õppiv või töötav isik, kes on oma teadustööga andnud olulise panuse inimese kultuurilise olemuse mõistmisesse. Kandidaadi uurimistöö võiks ühendada eri teadusalasid ja kombineerida teadustöö metoodikaid uudsel moel. Preemia määratakse eelmisel kolmel aastal avaldatud

kõrgetasemelise teadustöö eest. Taotluste esitamise tähtaeg on 15. jaanuar.

Lisateave: tsyht@ut.ee, www.sihtasutus.ut.ee, tel 737 5852 (Triin Vakker).

JURI LOTMANI STIPENDIUM

MTÜ Juri Lotmani Fond kuulub välja stipendiumikonkursi Tartu Ülikooli magistrantidele ja doktorantidele, kes jätkavad oma uurimistööd Juri Lotmani ning tema koolkonna filoloogia- ja semiootikatradsioone.

2019. aastal antakse välja **KAKS 600-EUROST STIPENDIUMI** vene filoloogia ning semiootika ja kultuuriteooria eriala magistrandile või doktorandile. Stipendiaatide nimed tehakse teatavaks Juri Lotmani sünniaastapäeval 28. veebruaril.

Stipendiumi taotlemiseks võib esitada originaalseid trükis ilmunud või trükki antud uurimistöid: teaduslikke artikleid

või artikliseeriaid, kaitstud bakalaureuse- või magistrantide ja spetsiaalselt stipendiumikonkursi jaoks kirjutatud töid. Töö peab olema valminud kahe aasta jooksul enne esitamise kuupäeva. Konkursitööde temaatika ei ole piiratud. Tööd võivad olla eesti, vene või inglise keeles ning peavad olema varustatud teisekeelse resümeeaga.

Konkursitööd tuleb esitada 15. jaanuariks ühes paber-eksemplaril ja elektrooniliselt (milvi.kaber@ut.ee või ulvi.urm@ut.ee). Pabereksemplarid tuleb saata TÜ vene kirjanduse õppetooli aadressil Lossi 3–225 (filoloogialased

Loe sihtasutuse 2018. aasta sügissemestri stipendiaatide nimekirja veebist: www.gjakiri.ut.ee.

tööd) ja semiootika osakonda Jakobi 2–317 (semiootikaalased tööd).

Peale konkursitöö tuleb stipendiumi taotlejal esitada akadeemiline CV, teadusliku juhendaja soovitus ning akadeemiline öiend jooksvate õppetulemuste kohta (esimese aasta magistrantidel ja doktorantidel vastavalt bakalaureuse- või magistrandidiplomi akadeemilise öiendi koopia).

Lisateave: Milvi Kaber, maailma keelte ja kultuuride kolledž, 737 5228, milvi.kaber@ut.ee, ja Ulvi Urm, filosoofia ja semiootika instituut, 737 5933, ulvi.urm@ut.ee.

järjekordselt **IDEEHOMMIKULE**. Arutletakse selle üle, milliseid võimalusi pakub koostöö Euroopa tippülikoolidega. Ideehommikul räägitakse, miks TÜ liitus U4-võrgustikuga ja mida me Euroopa ülikoolide meetmest ootame. Võrgustiku esitatavas ühistaotluses keskendutakse neljale teemale: üliõpilastele, õppearendusele, personaliarendusele ja ühiskonna teenimisele. Ideehommikul arutatakse, millist rahvusvahelist koostööd sooviksid ülikooli töötajad ja üliõpilased nendes valdkondades teha.

10. jaanuaril Tallinnas Kultuurikatlas toimival **KÕRGHARI-DUSPÄEVAL «ÕPI TARTUS»** saavad gümnasistid koguda teavet ülikoolilinna õppimisvõimaluste kohta ja osaleda mitmekesisel haridusprogrammis. TÜ õppekavu tutvustavad praegused üliõpilased, osaleda saab muu hulgas geograafide töötoas, kus võib

teha Tallinnast kolmemõõtmelise mudeli. Päeva juhib TÜ vilistlane ja «Pealtnägija» saatejuht Taavi Eilat.

12. jaanuaril tähistavad sporditeaduste ja füsioteraapia instituut oma 90. ning akadeemiline spordiklubi 110. aastapäeva **SUURE JUUBELIPEOGA** TÜ spordihoones. Kell 15 alusta-

takse tutvustusringkäikudega uuenenud spordihoones ja instituudi vastvalminud ruumides. Kell 18 algab juubeliõhtu, kus tunnustatakse tavakohaselt ka spordiklubi aasta parimaid sportlasi ja treeneid ning esineb ansambel Supernova. Täpsem teave ja registreerimine aadressil sport.ut.ee/juubel.

TUNNUSTUSAVALDUSED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvis 60. sünnipäeval maailma keelte ja kultuuride kolledži slavistika osakonna vene kirjanduse vanemteadur **LEA PILD**.

TÜ väikese medaliga tunnustati 60. sünnipäeval loodus- ja täppiseaduste valdkonna üldise ja mikrobiobioteemia professorit **JUHAN SEDMANIT**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati 70. sünnipäeval meditsiiniteaduste valdkonna

meditsiinilise biokeemia professorit, biokeemia osakonna juhatajat **MIHKEL ZILMERIT**, immunoloogia professorit, akadeemik **RAIVO UIBOT** ning bio- ja siirdemeditsiini instituudi farmakoloogia osakonna spetsialisti **TAMARA ŽARKOVSKAJAT**.

TÜ tänukirja pälvisid 75. sünnipäeval raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna raamatukoguhoidja **TATJANA ŠAHOVSKAJA**;

70. sünnipäeval raamatukogu teenindusosakonna assistent **MALLE ERNITS**; 65. sünnipäeval bio- ja siirdemeditsiini instituudi patofüsioloogia dotsent **EHE ORLOVA**; 55. sünnipäeval majandusteaduskonna teaduskorralduse spetsialist **ÜLLE MAIDL**; 50. sünnipäeval ökoloogia ja maateaduste instituudi zooloogia osakonna haldusspetsialist **EVE MÖLS** ning raamatukogu teenindusosakonna lugeja-teenindaja **SILVIA PEETS**.

TEATED

JAANUARIS TÜ AULAS: 17. jaanuaril kell 11 algab õppejõudude aastakonverents «Õppejõult õppejõule 2019: õppimise dialoogid».

PENSIONÄRIDE ÜHINGUS VITAE: 7. jaanuaril kell 15 naiste klubi, 8. jaanuaril kell 13 laulmine, 17. jaanuaril kell 11 kirjandusklubi, 22. jaanuaril kell 13 laulmine, 24. jaanuaril kell 15 keemikute klubi, 28. jaanuaril kell 15 põltsamaalaste klubi.

6.–7. jaanuaril korraldab TÜ teaduskool Tartus **FÜÜSIKA**

AVATUD ÕPPESESSIOONI. Osalema oodatakse õpilasi, kes soovivad edukalt esineda üleriigilisel füüsikaolümpiaadil või kandideerida rahvusvahelise füüsikaolümpiaadi võistkonda. Osalemine on tasuta, ent toitlustus ja majutus tagatakse ainult varasemate võistlustulemuste alusel isikliku kutse saanud õpilastele. Kogunemine 6. jaanuaril kell 10.45 Chemicumi (Ravila 14a) fuajees.

7. novembril kell 10 ootab rektor Toomas Asser ülikooliperet peahoone senati saali

ÕNNITLUSED

80 LEA PRAKS, meditsiiniteaduste valdkonna emeriitdotsent – 30. jaanuar

70 VIKTOR SEEMAN, tahkisefüüsika teadur – 5. jaanuar
ANNE IHER, infotehnoloogia peaspetsialist – 9. jaanuar

65 ÜLO MANDER, loodusgeograafia ja maastikuökoloogia professor,

geograafia osakonna juhataja – 11. jaanuar

60 ÜLLE MÖLDER, käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna raamatukoguhoidja – 12. jaanuar
SIRJE HAAS, majandusteaduskonna raamatukoguhoidja – 15. jaanuar

55 NATALJA GORDEJEVA, digitaliseerija – 13. jaanuar

KERSTI KOKK, inimese anatoomia õppetooli juhataja – 15. jaanuar

50 NELE NEMVALTS, ühiskonnateaduste instituudi õppekorralduse spetsialist – 24. jaanuar
MIKHAIL BRIK, materjalide kompuutermodeleerimise professor – 30. jaanuar

45 ANTON TERASMAA, füsioloogia vanem-

teadur – 6. jaanuar
RUTHA JÄGER, füüsikalise ja elektrokeemia teadur – 7. jaanuar
KERSTI KURRI, avatud ülikooli õppekorralduse spetsialist – 16. jaanuar
EGE ANNOK, vanemraamatupidaja – 20. jaanuar
SVEN ALLER, informaatika assistent – 30. jaanuar

40 MAIE KIISEL,
 sotsiaalteaduslike

LEA PILD 60

4. jaanuaril tähistab juubelit slavistika osakonna vanemteadur Lea Pild. Lea alustas 1980. aastal õpinguid Tartu Riikliku Ülikooli vene filoloogia osakonnas ning sellest ajast peale on tema elukäik ja tegevus olnud seotud vene kirjanduse õppetooliga.

Siin tegi ta esimesed sammud teadustöös professor Zara Mintsu juhendamisel, kirjutades oma esimese töö Aleksandr Bloki luulest ja lõputöö Anton Tšehhovi poetikast.

Doktoriväitekirjale, mille ta kaitses edukalt 1999. aastal, oli pühendatud Ivan Turgenevi retseptioonile vene sümboliste seas.

Lea on hinnatud õppejõud ja teadusjuhendaja. Tema juhendamisel on kaitsnud kuus doktoriväitekirja ning hulk magistri- ja bakalaureusetöid. Ta peab oma loenguid vene kirjandusest ja eesti-vene tõlkest paljude erialade tudengitele ning nad hindavad tema loenguid kõrgelt.

Lea Pild on osakonna üks viljakamaid teadlasi, kelle

rakendusuringute keskuse (RAKE) analüütik – 1. jaanuar
MARTIN VILBASTE, metroloogia ja analüütilise keemia teadur – 5. jaanuar
KAIDO VIHT, bioorgaanilise keemia teadur – 6. jaanuar
ERKO JAKOBSON, kaugseire osakonna vanemteadur – 16. jaanuar
KADRI ROOTALU, ühiskonnateaduste instituudi andmeanalüüsi lektor –

FOTO: ERAKOGU

sulest on eesti, vene ja inglise keeles ilmunud ligi 200 teaduspublikatsiooni.

Ta on esinenud ettekannetega paljudel rahvusvahelistel konverentsidel – peale Tartu ja Tallinna veel näiteks Helsingis, Münchenis, Moskvas, Peterburis ja Taipeiis – ning pidanud loenguid mitmes välisülikoolis.

Praegu juhendab Lea suurt institutsionaalset uurimistoetusest rahastatud projekti «Tõlkeideoloogia ja ideoloogia tõlkimine: kultuuridünaamika mehhanismid Eestis vene ja nõukogude võimu tingimustes 19.–20. sajandil» (2015–2020), mis ühendab slavistika, germanistika, anglistika ja romanistika osakondade töötajaid.

25. jaanuar
TUULI TUISK, läänemeresoome keelte foneetika teadur – 26. jaanuar

35 MARIA TAMM, humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna dekaani koordinaator – 22. jaanuar
EELE ÖUNAPUU-PIKAS, taimede ökofüsioloogia teadur – 31. jaanuar

See projekt kasvas välja Lea juhendatud projektist «Vene kirjanduse retseptioon Eestis 20. sajandil: tõlgendus- ja tõlkepoetika» (2009–2014).

Lea panus on olnud märkimisväärne ka teiste vene kultuuri käsitlevate projektide täitmisel: «Eestimaa esitlus 19.–21. sajandi võõrkeelsetes reisujuhtides: retoorika ja ideoloogia», «Vene impeeriumi läänepoolsete ääremaaide «ideoloogiline geograafia» kirjanduses» ja «Vene kirjanduskaanoni kujunemine».

Juba nende projektide nimetused näitavad tema teadushuvide laiahaardelisust ja pühendumust teadustegevusele.

Kolleegid ja õpilased väärtustavad Lea heatahtliku suhtumist, abivalmidust, kollegiaalsust ja õiglustunnet. Önnitleme juubilarit ning soovime uusi saavutusi ja õnne veel paljudeks aastateks!

Kolleegid slavistika osakonnast

MIS ON KEELETEHNOLOOGIA?

Kui veel parkümmend aastat tagasi peeti rääkivat ja isemõtlevat autot pigem ulme valdkonda kuuluvaks, siis nüüd ei imestata enam sugugi selle üle, et auto mõistab häälkäsklusi ja arvuti parandab õigekirjavigu. Keeletehnoloogia rakendused on saanud meie igapäevaelu osaks, nii et tavakasutaja ei küsigi enam, kuidas arvuti suudab keelt mõista. Speller, kõnetuvastus ja kõnesüntees, masintõlge, veebisõnastikud, infootsing ja suuline suhtlus arvutiga on näited keeletehnoloogia enimlevinud rakendustest.

Termineid *keeletehnoloogia* ja *arvutilingvistika* kasutatakse sageli sünonüümidega, kuid sisuliselt tuleks neid siiski eristada. Arvutilingvistikas tegeldakse eelkõige kirjaliku keele arvutitõtluse teoreetiliste aspektidega ja seda peetakse keeleteaduse haruks. Keeletehnoloogias tegeldakse keele ja arvuti seoste rakendusliku poolega, mistõttu on see pigem informaatika või arvutiteaduse haru. Termin *keeletehnoloogia* võeti kasutusele 1990. aastal, kui infotehnoloogia edenedes hakkas arvutilingvistika alal tekkima vajadus spetsiifilisema eristuse järele.

Viimaste aastate arengut info- ja kommunikatsioonitehnoloogias võrreldakse Gutenbergi trükipressi leiutamise mõjuga. On leitud, et keeled, mis tol ajal trükisõnas ei levinud, sattusid ohtu ja hääbusid. Niisamuti tuuakse nüüdsel ajal esile tööka, et keeled, millel on keeletehnoloogiline tugi, on elujõulisemad kui need, millel seda pole. Keeletehnoloogilise toe all peetakse silmas võimalusi keelelist teavet automaatselt töödelda ja vahendada.

KEELETEHNOLOOGIA

(ingl *language technology*) on erialadevaheline valdkond, milles tegeldakse keelelise informatsiooni – teksti ja kõne – arvutitõtluseks vajalike meetodite uurimise ja rakenduste arendamisega. (Meister 2018)

Maailma keelte staatust ja elujõulisust võrreldes võetakse arvesse eelkõige keeletehnoloogilise toe näitajaid. Eesti keel kuulub 50 kõige arenenuma keele hulka, sest see on keeletehnoloogiliselt hästi toetatud juba ala algusaegadest peale: teadlased on tublisti arendanud nii keeleressursse kui ka keeletarkvara. Näiteks Tartu Ülikoolis on muu hulgas välja töötatud tõlkemootor Neurotõlge, mis suudab hästi võistelda ka Google'i masintõlkega. ●

KEELENURKA TOIMETAB MILJON+ TÖÖRÜHM (RIINA REINSALU, ANN SIIMAN JA SIRLI ZUPPING). ILLUSTRATSIOON: PIXABAY.COM

Vaata ja täienda Vikipeedias artiklit «Keeletehnoloogia». Kõigi mõistete loendi leiad aadressilt Vikipeedia:Tartu Ülikooli keelenurk.

NÄITUS

6 jaanuarini saab TÜ botaanikaaias näitusel «Talvine rohelus» uuendada taimi, mis ei heida talveks rüüd seljast, vaid on aasta läbi haljad.

KONVERENTS

17 jaanuaril on TÜ peahoones konverents «Õppejõult õppejõule 2019: õppimise dialoogid», mis annab häid võimalusi õppejõudude mõttevahetuseks.

AASTASEMINAR

30 ja 31. jaanuaril toimub Käärikul sotsiaalteaduste valdkonna aastaseminar. Fookuses on ülikooli uue arengukava ja doktoriope teemad.

6

10

17

23

30

MESS

10 jaanuaril toimub Tallinnas Kultuurikatlas mess «Õpi Tartus», kus on võimalik osaleda ka TÜ inimeste korraldatud põnevates töötubades.

FESTIVAL

23 jaanuaril algab Baltimaade suurim ärifestival Startup Day, mis toimub sel korral ülikooli spordihoones. Kohal on muljetavaldav hulk esinejaid.

JAANUAR 2019

E T K N R L P E T K N R L P E T K N R L P E T K N R L P
31 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3